

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Anna Skrášková

Nesezdané soužití

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Nesezdané soužití*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 5. dubna 2018

.....

Anna Skrášková

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Lence Westphalové, Ph.D za vedení mé diplomové práce a cenné připomínky při jejím zpracování.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Vymezení základních pojmů	9
1.1 Rodina	9
1.2 Manželství	10
1.3 Registrované partnerství	11
1.4 Nesezdané soužití	12
1.4.1 Nesezdané soužití jako společenský fenomén	12
1.4.2 Definice a terminologie	13
1.4.3 Vznik a zánik nesezdaného soužití	14
1.5 Pojmy pojící se s nesezdaným soužitím	14
1.5.1 Osoba blízká	14
1.5.2 Osoba spolužijící	15
1.5.3 Domácnost	15
1.5.4 Společná domácnost	16
1.5.5 Rodinná domácnost	16
1.6 Dílčí závěr	17
2 Vzájemné povinnosti a práva druha a družky	18
2.1 Obecná práva a povinnosti	18
2.2 Vyživovací povinnost	18
2.2.1 Nároky neprovdané matky vůči otci dítěte	19
2.3 Majetkové vztahy	20
2.4 Společné bydlení	22
2.4.1 Podílové spoluvlastnictví a společný nájem	22
2.4.2 Výlučné vlastnictví a výlučný nájem	23
2.4.3 Přejednost nájmu v případě smrti výlučného nájemce	23
2.4.4 Společné bydlení druha a družky a rodinná domácnost	24
2.5 Dědění	25
2.5.1 Pořízení pro případ smrti	25
2.5.2 Zákonná dědická posloupnost	26
2.5.3 Právo druha a družky na zaopatření	26
2.6 Dílčí závěr	27
3 Nesezdané soužití a vztahy k nezletilým dětem	29
3.1 Rodičovství	29

3.2	Určení rodičovství.....	29
3.2.1	Určení otcovství dítěte neprovdané matky	30
3.2.2	Nesoulad biologického a právního otcovství.....	31
3.3	Osvojení nezletilého nesvéprávního dítěte.....	32
3.3.1	Společné osvojení.....	32
3.3.2	Individuální osvojení	33
3.3.3	Osvojení druhým rodičem	34
3.4	Postavení dětí narozených mimo manželství.....	35
3.5	Rozchod druha a družky ve vztahu k nezletilému dítěti	36
3.6	Dílčí závěr.....	38
4	Nesezdané soužití z pohledu práva sociálního zabezpečení.....	39
4.1	Obecně o právu sociálního zabezpečení	39
4.2	Zákon o životním a existenčním minimu	39
4.3	Zákon o pomoci v hmotné nouzi	40
4.4	Zákon o státní sociální podpoře	40
4.5	Zákon o nemocenském pojištění.....	41
4.6	Zákon o důchodovém pojištění.....	42
4.7	Dílčí závěr.....	43
5	Úvahy de lege ferenda	44
5.1	Je čas na změnu?.....	44
5.2	Vybrané inspirační zdroje pro úvahy de lege ferenda	44
5.2.1	Činnost Komise pro evropské rodinné právo	45
5.2.2	Model Family Code	45
5.2.3	Maďarská právní úprava.....	47
5.3	Dílčí závěr.....	51
	Závěr	53
	Seznam použité literatury	55
	Abstrakt.....	60
	Abstract	60
	Klíčová slova	61
	Key words.....	61

Seznam použitých zkratek

CEFL	Commission on European Family Law Komise pro evropské rodinné právo
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	Ústavní zákon č. 2/ 1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
MFC	Model Family Code
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
RegP	Zákon č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZDP	Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
ZNP	Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
ZPHN	Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
ZSSP	Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
ZŽEM	Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Oproti dřívějším dobám, kdy soužití muže a ženy bez uzavření manželství bylo spíše tabu, je v dnešní době stále běžnější, že lidé dávají přednost životu bez oddacího listu. Mnoho mladých lidí spolu nejprve nějakou dobu bydlí a hospodaří, než se rozhodnou vstoupit do manželství. Jsou však i páry, které v neformálním svazku žijí trvale, a to i v případě, že se z jejich vztahu narodilo dítě. Manželství tedy v současnosti již není jedinou společensky akceptovatelnou formou soužití dvou lidí. Jaké právní důsledky má však pro osoby rozhodnutí neuzavřít manželství? Právě toto bude předmětem zkoumání mé diplomové práce. Cílem práce bude především zhodnocení, v jakém právním postavení se v České republice nacházejí osoby žijící v nesezdaném soužití, dále posouzení, zda jim tato právní úprava poskytuje dostatečnou ochranu, a nakonec navržení, jakým směrem by se mohla do budoucna právní úprava nesezdaného soužití ubírat.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, úvodu a závěru. Jednotlivé kapitoly jsou dále členěny na podkapitoly. V první kapitole je vymezeno nesezdaného soužití a pojmy, které se k němu vážou. Konkrétně jde o pojem rodina, osoba blízká, osoba spolužijící, společná a rodinná domácnost. Dále je vymezeno manželství a registrované partnerství za účelem jejich odlišení od nesezdaného soužití. Druhá kapitola je věnována právům a povinnostem, které plynou druhovi a družce z občanského zákoníku. Jmenovitě jde o vyživovací povinnost během i po rozpadu vztahu, majetkové vztahy, společné bydlení a oblast dědění. Následující kapitola se zaměřuje na to, jak život v nesezdaném soužití ovlivňuje přístup druha a družky k právnímu rodičovství. Kromě vymezení rodičovství je pojednáno i o určování mateřství a otcovství v případě nesezdaných párů a o možnostech, které právní řád nesezdaným párům nabízí, jestliže chtějí osvojit nezletilé dítě. Další část kapitoly je zaměřena na důsledky plynoucí pro nezletilé děti z toho, že se narodí nesezdaným rodičům. Závěr kapitoly je věnován rozchodu druha a družky ve vztahu k nezletilému dítěti. Předposlední kapitola se zaměřuje na právo sociálního zabezpečení. Jsou rozebrány vybrané zákony z oblasti sociálního zabezpečení a jejich dopady na osoby žijící v nesezdaném soužití. Poslední kapitola obsahuje úvahy *de lege ferenda*. Jako možné inspirační zdroje jsou blíže rozebrány činnost Komise pro evropské rodinné právo, Model Family Code a maďarská právní úprava. Každá kapitola obsahuje dílčí závěr.

Při zpracování diplomové práce jsem využila gramatický a teleologický výklad právních norem. V rámci dílčích závěrů uplatňuji metodu analytickou. V poslední kapitole využívám hlavně komparaci pro srovnání naší právní úpravy se zahraničím.

Při psaní této práce jsem vycházela převážně z odborné literatury a odborných článků. Nejvýznamnějším zdrojem pro mě byly komentáře věnující se rodinnému právu. V práci ovšem využívám i monografie, sborníky, články z odborných periodik i internetových zdrojů. Při zpracovávání poslední kapitoly jsem vycházela převážně ze zahraniční odborné literatury. Čerpala jsem i z judikatury, zvláště pak několik nedávných nálezů Ústavního soudu bylo důležitým podkladem pro text této práce.

Dané téma jsem si zvolila, neboť nesezdané soužití je v současné společnosti významným fenoménem, který však právní úprava zatím příliš nezohledňuje, a ani v odborné literatuře mu není věnována taková pozornost, jakou by si zasloužilo.

1 Vymezení základních pojmů

Cílem této kapitoly je především vymezení nesezdaného soužití a pojmů, které se k němu vážou, a dále jeho odlišení od manželství a registrovaného partnerství, jakožto základním statusovým poměrům českého rodinného práva. Jako první se však věnuji pojmu rodina a tomu, zda ochranu, kterou ji zákon poskytuje, je možné vztáhnout i na nesezdané soužití.

1.1 Rodina

Rodina je tradičním, avšak i v dnešní době stále relevantním institutem. Je považována za nezastupitelnou, i když proměnlivou instituci, plnící ve společnosti významnou funkci. Rodina vytváří zázemí svým členům a pomáhá formovat jejich osobnost a charakter.¹ Jde o společenství vzájemně si blízkých osob, mezi nimiž existují úzké příbuzenské, emoční, ekonomické a další vazby.

Rodina je taktéž jedním z klíčových pojmů rodinného práva, zákon jej však nikde nedefinuje. Na mnoha místech o ní ale hovoří, zejména v souvislosti s institutem manželství. Jedním z důvodů absence zákonné definice je fakt, že obsah pojmu rodina se v čase mění a vyvíjí, je zde tedy potřeba zachování výkladové volnosti aplikační praxe.²

V současnosti celosvětově přibývá mladých lidí vyznávajících single styl života, stoupá počet párů žijících spolu bez uzavření manželství, homosexualita již není tabu, což stále více států reflektuje i legislativně. Tyto sociální změny ovlivňují, jak pohlížíme na rodinu. Tradiční chápání rodiny jako muže a ženy, kteří uzavřeli manželství, a jejich společných dětí je překonáno, což můžeme vysledovat i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP). ESLP poskytuje právní ochranu nejen rodině založené manželstvím, ale i de facto svazkům založeným na biologickém poutu (*Keegan proti Irsku*)³ a soužití osob stejného pohlaví (*Schalk a Kopf proti Rakousku*)⁴. V souladu s judikaturou ESLP tedy v současnosti můžeme chápat rodinu jako „jakýkoli – např. i zcela neformální – poměr nejméně dvou lidí, bez ohledu na věk a pohlaví, mezi kterými existuje citové pouto a mnohdy také společná domácnost.“⁵ Manželství tak není nezbytným požadavkem pro založení rodiny. Rodinu mohou tvořit jak

¹KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 4.

²ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s.931.

³Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90.

⁴Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24.června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04.

⁵KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č.23–24, s.801.

sezdané, tak nesezdané páry (stejného či opačného pohlaví), jen jeden rodič s dítětem či pár, kde oba partneři mají děti z předchozích manželství.⁶

Pokud jde o právní prameny poskytující rodině ochranu, najdeme je v České republice již na ústavní úrovni. Čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS) stanoví, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou státu. Ochrana rodinného života je zakotvena v čl. 10 odst. 2 LZPS. Listina tedy garantuje ochranu rodiny jako takové, aniž se zmiňuje o manželství. Z ústavních předpisů také vyplývá právo každého žít podle svého (čl.2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst.3 LZPS). Na nadnárodní úrovni najdeme ochranu rodiny např. v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, která v čl. 8 garantuje právo každému na respektování soukromého a rodinného života.

Díky tomu, že se v současné době, s ohledem na měnící se poměry ve společnosti, pojem rodina vykládá velmi široce, je tedy možné právní ochranu rodiny a rodinného života vztáhnout i na nesezdané soužití.

1.2 Manželství

Manželství je tradičním institutem rodinného práva. Je považováno za základ rodiny a rodinného života.⁷ Jde o trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon. Jeho hlavním účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc (§655 ObčZ). Jedná se o statusový poměr, vstupem do manželství získávají oba partneři nový sociální status. Do manželství smí vstoupit jen osoby rozdílného pohlaví, nebrání-li jim v tom některá ze zákonných překážek. Aby manželství vzniklo, je třeba svobodného a úplného souhlasného projevu vůle muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Jedná se tedy o svobodně a dobrovolně uzavřené životní společenství. Tento souhlasný projev pak musí být učiněn před příslušným církevním nebo státním orgánem. Nebudou-li při vzniku manželství naplněny všechny zákonné předpoklady, prohlásí soud manželství za neplatné.

Mezi účely manželství řadí zákon založení rodiny a řádnou výchovu dětí, neznamena to však, že by nemohla vzniknout manželství, jejichž účelem je něco jiného. Důvodová zpráva uvádí, že ke vzniku manželství mohou vést na příklad i důvody psychologické, zdravotní,

⁶VINOPALOVÁ, Nikola. Právní ochrana rodinné domácnosti v případech nesezdaného soužití. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 187.

⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Nesezdané soužití v nové právní úpravě. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 89.

ekonomické či sociální.⁸ Dalším účelem manželství je vzájemná podpora a pomoc manželů. Uzavřením manželství vznikají manželům pro oba stejná osobní a majetková práva a povinnosti.

Významným pojmovým znakem manželství je jeho trvalost. Tím se manželství odlišuje od stavů, které jsou pouze přechodné nebo krátkodobé povahy. Neznamená to však, že by manželství nemohlo zaniknout po celou dobu trvání života manželů, ale „*spíše jde o skutečnost, že právní úprava nezná „manželství na zkoušku“, případně manželství zanikající uplynutím času.*“⁹ Důvody zániku manželství vymezuje zákon taxativně – manželství zaniká rozvodem, smrtí jednoho z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého a změnou pohlaví.

1.3 Registrované partnerství

Do českého právního řádu bylo registrované partnerství zařazeno účinností zákona o registrovaném partnerství přijatém v roce 2006. V rámci rekodifikace občanského práva mělo dojít k začlenění této problematiky do občanského zákoníku, nakonec k tomu však nedošlo. Upraveno je tedy stále v samostatném zákoně.

Registrované partnerství je trvalým společenstvím dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem (§1 RegP). Stejně jako u manželství dochází jeho uzavřením ke statusové změně. Zákon také definuje překážky bránící uzavření partnerství a vymezuje případy, kdy je možné je prohlásit za neplatné. Partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví učiněným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství. Toto prohlášení se činí před matričním úřadem.

Práva a povinnosti registrovaných partnerů v mnohém odpovídají právům a povinnostem manželů, neboť občanský zákoník zakotvuje pravidlo obdobného užití ustanovení o manželství s výjimkou části druhé (§3020 ObčZ). U registrovaných párů však oproti manželům nedochází ke vzniku společného jmění, ex lege u nich nedochází ke vzniku společného nájmu bytu, nemohou taktéž společně osvojit dítě (oproti minulosti již ale registrované partnerství netvoří překážku individuálnímu osvojení).¹⁰ V těchto případech mají shodné postavení s nesezdanými páry. Dalo by se tedy říct, že registrované partnerství je jakýmsi mezistupněm mezi neformálním soužitím druha a družky a tradičním institutem manželství.

⁸ *Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (konsolidovaná verze)* [online]. Ministerstvo Spravedlnosti ČR [cit. 25. března 2018]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>. s. 159.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1.

¹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo ...*, s. 130.

1.4 Nesezdané soužití

1.4.1 Nesezdané soužití jako společenský fenomén

V současné době volí mnoho párů soužití bez uzavření manželství. V západní Evropě se tento trend začal vyskytovat ve větší míře koncem 60. let. 20. století. V České republice se nesezdané soužití rozšířilo až v 90. letech. 20. století, kdy došlo k pádu komunismu, nástupu demokratické formy vlády, a s tím spojeným uvolněním občanských svobod.¹¹ Rozšíření nesezdaného soužití s sebou přineslo pokles sňatečnosti. Mezi roky 1989 a 2000 poklesl celkový počet uzavíraných manželství o třetinu.¹² Kromě poklesu sňatečnosti došlo i ke zvýšení rozvodovosti, v současnosti se v České republice rozvádí každé druhé manželství. To vše s sebou přineslo i zvýšení počtu dětí rodících se mimo manželství. V roce 2014 bylo mimo manželství narozeno více než 45 % dětí, což je až čtyřikrát více než v roce 1990.¹³ To vše vypovídá o faktu, že manželský svazek přestává představovat jedinou akceptovatelnou formu partnerského soužití a že manželství přestalo být společností vnímáno jako nutný předpoklad pro početí potomka.

Důvody, proč se lidé rozhodují žít v nesezdaném soužití, jsou různorodé. V současnosti se zvyšuje počet mladých lidí ve věku 25–29 let, žijících s partnerem v nesezdaném svazku.¹⁴ U těchto mladých lidí jde často o tzv. „soužití na zkoušku“, tedy o přechodný stav. Zjištění, zda jsou pro sebe ti praví, však není jediným důvodem, proč mladí lidé odkládají svatbu. Mezi důvody odkládání sňatku patří také touha nejprve dokončit vzdělání, získat pracovní zkušenosti a dosáhnout ekonomické stability a nezávislosti. Mezi lidmi žijícími v nesezdaném soužití však jsou i takoví, kteří manželství uzavřít v budoucnu z jakýchkoli důvodů vůbec nezamýšlejí. Nesezdané soužití je nejrozšířenější mezi lidmi staršími 35 let, kteří si už v minulosti prošli rozvodem. Lidé po rozvodu mnohdy ztratí důvěru v manželství, proto do budoucna volí raději neformálnější formu soužití. Nesezdané soužití je rozšířené i u ovdovělých lidí, kteří nechtějí žít sami, soužití jim vyhovuje, manželství však již uzavírat nechtějí. Dalším důvodem pro život v nesezdaném soužití je, že na straně jednoho, případně obou, je překážka bránící manželství uzavřít (např. trvajících manželství či registrované partnerství s jinou osobou).¹⁵

¹¹ ELISCHER, David. In RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s.169.

¹² HAMPLOVÁ, Dana. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003, s.9.

¹³ *Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950–2016 [online]*. Český statistický úřad [cit. 1. 1. 2016]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozeny-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2016>>.

¹⁴ ELISCHER, David. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/1. §655–793*. Praha: Leges, 2016, s. 817.

¹⁵ ELISCHER, David. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*, 2009, č.7.

1.4.2 Definice a terminologie

Nesezdané soužití český právní řád nezná, respektive sice s jeho existencí počítá, nijak jej však nedefinuje ani mu neposkytuje výslovnou ochranu. Ani judikatura nesezdané soužití nevymezuje. Neexistence definice s sebou přináší i nejednotnost v terminologii, kdy pro společné soužití muže a ženy jsou kromě výrazu nesezdané soužití užívány i jiné pojmy jako partnerské soužití, faktické manželství, manželství na zkoušku, manželství na psí knížku, kohabitace či konkubinát.¹⁶ Otázkou však zůstává, co si pod těmito pojmy představit? Odpověď je třeba hledat v odborné literatuře. Gregorová a Králíčková definují nesezdané soužití jako dlouhodobější životní společenství, vztah muže a ženy, kteří nejsou manželi, ale žijí spolu a společně uhrazují náklady na své potřeby.¹⁷ Musí se však jednat jen o muže a ženu nebo mohou v nesezdaném soužití žít i stejnopohlavní páry? Výkladový slovník *Rodinných listů* definuje nesezdané soužití jako „*spolužití dvou jedinců nespojených manželským slibem*.“¹⁸ Zde je nesezdané soužití vymezováno oproti manželství, tedy svazku muže a ženy. Zdá se tedy, že tato definice opět míří jen na páry opačného pohlaví. Elischer však tvrdí, že není důvod, proč by nemohlo být nesezdané soužití vztaheno i na homosexuální páry a tvořit tak alternativu k registrovanému partnerství stejně, jako ji u heterosexuálních párů tvoří k manželství.¹⁹ Obdobně i Dávid uvádí, že pohlaví druhá a družky je pro existenci nesezdaného soužití nerozhodné.²⁰ S tímto názorem se ztotožňuji, omezení nesezdaného soužití jen na osoby opačného pohlaví by dle mého názoru vedlo k diskriminaci na základě sexuální orientace. Nadále v této práci tedy budu pod nesezdané soužití vztahovat jak soužití osob odlišného, tak i stejného pohlaví.

Fakt, že nesezdané soužití není zákonem definováno, s sebou přináší také problém, jak osoby v něm žijící označovat. Ve veřejném právu, konkrétně v právu trestním a právu sociálního zabezpečení, se setkáváme s párovým pojmem „*druh/družka*“. Soukromé právo však tyto pojmy nepoužívá. Pro osoby v nesezdaném soužití se nabízí označení „*partner/partnerka*“, které ovšem neshledávám jako příliš vhodné, neboť by mohlo docházet k záměnám s registrovaným partnerstvím. Označení jako „*přítel/přítelkyně*“ pak pro právní terminologii působí příliš hovorově.²¹ V odborné literatuře většina autorů používá označení

¹⁶KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo ...*, s. 140.

¹⁷GREGOROVÁ, Zdeňka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*, 1998, č.5, s.209.

¹⁸Výkladový slovník rodinných listů. *Rodinné listy*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2013, č.9, s.24.

¹⁹ELISCHER, David. Několik úvah

²⁰DÁVID, Radovan. Právní ochrana bydlení nesezdaných párů. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 8.

²¹ELISCHER, David. Několik úvah

druh a družka, ke kterému se přikláním i já. I když může působit poněkud archaicky a v běžném hovoru by se lidé v dnešní době s největší pravděpodobností jako „*druhové*“ neoznačovali, nepovažuji toto za závažnější problém, neboť právní terminologie se v mnoha případech od běžné, hovorové češtiny liší. Nehrozí zde také nebezpečí záměny jako u pojmu „*partner*“. Proto ve své práci budu nadále o osobách žijících v nesezdaném soužití hovořit jako o druhovi a družce.²²

1.4.3 Vznik a zánik nesezdaného soužití

Vznik a zánik nesezdaného soužití zákon taktéž nijak nevymezuje. Nesezdané soužití je faktický stav. Vzniká okamžikem, kdy spolu dva lidé začnou žít. Pro jeho vznik tedy oproti manželství či registrovanému partnerství není třeba naplnění žádných formálních podmínek. Pro vyvolání právních následků však zákon v některých případech vyžaduje naplnění určitých kritérií.²³

Zánik nesezdaného soužití je taktéž zcela neformální. Obecně lze za příčinu zániku zajisté považovat smrt jednoho z druhů, případně prohlášení za mrtvého. Dále pak nesezdané soužití zanikne rozchodem partnerů.

1.5 Pojmy pojící se s nesezdaným soužitím

I přesto, že občanský zákoník neobsahuje žádné výslovné ustanovení o nesezdaném soužití, je toto faktické soužití možno podřadit pod některé jiné pojmy, které zákon užívá. Jedná se o pojmy **osoba blízká**, **osoba spolužijící** a **domácnost**, v rámci které zákon rozlišuje ještě **společnou domácnost** a **rodinnou domácnost**.

1.5.1 Osoba blízká

Osobu blízkou je „*příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel nebo registrovaný partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.*“²⁴ Abychom tedy druha a družku mohli považovat za osoby blízké, musí mezi nimi v prvé řadě existovat objektivní vztah, tedy poměr rodinný či obdobný. O poměr obdobný

²² Případně jako „*druh/druh*“ či „*družka/družka*“ u homosexuálních párů.

²³ Jedná se na příklad o dědické právo či právo sociálního zabezpečení, o kterých bude pojednáno podrobněji v dalších kapitolách.

²⁴ §22 ObčZ věta první.

rodinnému půjde, pokud dané osoby spolu vedou intimní život.²⁵ Kumulativně však ještě musí být splněno subjektivní hledisko, tedy podmínka, že újma druhého bude pocíťována jako újma vlastní, vztah tedy musí mít určitou kvalitu.²⁶ Tyto osoby však nejsou osobami blízkými ex lege, naplnění obou podmínek bude třeba posuzovat.

Zákon ovšem také formuluje vyvratitelnou domněnku, dle které se má za to, že „*osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*“²⁷ Pokud tedy bude soužití druha a družky vykazovat určitou trvalost, můžeme uplatnit bez dalšího vyvratitelnou domněnku osoby blízké. Vyvratitelná domněnka umožňuje, aby byli druhové považováni za osoby blízké do té doby, než bude prokázán opak.²⁸

To, že je možné druha a družku posuzovat jako osoby blízké, má za následek, že získávají ze zákona možnost vlivu rozhodovat o osobách jim blízkých – mohou například podat návrh na prohlášení za nezvěstného (§66 odst.2 ObčZ), dát souhlas osoby blízké se zásahem do integrity osoby, která nemůže projevit svou vůli (§98 odst.1 ObčZ) či mají možnost stát se opatrovníkem svého druha (§471 odst. 2 ObčZ).

1.5.2 Osoba spolužijící

Zákon tohoto termínu používá ve dvou případech – prvním je dědické právo, kdy osoba spolužijící je jedním ze zákonných dědiců v rámci dědické posloupnosti. Na druhém místě se můžeme s osobou spolužijící setkat v rámci přechodu nájmu v případě smrti nájemce.

1.5.3 Domácnost

Pojem **domácnost** zákon nevynezuje. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že domácnost je možno chápat buď jako pospolitost spolužijících osob či jako zařízené obydlí. Význam v konkrétní situaci dovodíme z formulace či kontextu.²⁹ Dle odborné literatury ji můžeme vymežit jako „*hospodářskou jednotku tvořenou lidmi a souborem určitých majetkových složek – obydlí a jeho vybavení.*“³⁰ Počet členů domácnosti není nijak omezen, může se jednat o domácnost jedno i vícečlennou.

²⁵ MELZER, Filip. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. §1–117*. Praha: Leges, 2013, s.303.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ §22 ObčZ věta druhá.

²⁸ DOBROVOLNÁ, Eva, HURDÍK, Jan. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s.174.

²⁹ *Důvodová zpráva ...*, s.62.

³⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo ...*, s. 39.

1.5.4 Společná domácnost

Společná domácnost vznikne tehdy, kdy alespoň dvě osoby žijí společně a společně uhrazují své potřeby. Společné uhrazování potřeb je důležitým definičním znakem. Tak např. v případě studentských bytů, kdy sice více studentů sdílí jedno obydlí, své náklady si však hradí sami, se o společnou domácnost jednat nebude. Společným uhrazováním nákladů se nemyslí jen poskytování finančních prostředků, členové domácnosti se mohou na chodu domácnosti podílet např. i prací či péčí o jiné členy domácnosti.³¹ Pro existenci společné domácnosti musí být dále naplněn požadavek její trvalosti. Ta je dána, jestliže zde jsou objektivně zjistitelné okolnosti svědčící o úmyslu založit a vést společnou domácnost nikoli jen po přechodnou dobu. Vzhledem k požadavku trvalosti také nikdo nemůže být současně členem více domácností.³² Přesnou délku trvání soužití osob zákon nikde nevymezuje, v některých případech je však vznik právních následků vázán na určitou minimální délku existence společné domácnosti. Tak je tomu na příklad v případě vzniku dědického nároku, kdy osoba spolužijící musí se zůstavitelem žít ve společné domácnosti po dobu nejméně jednoho roku (§1636 ObčZ). Význam společné domácnosti spočívá také např. v zákonném stavení promlčecí lhůty (§ 646 ObčZ). Pokud však některá z osob trvale opustí společnou domácnost, lhůta počne běžet, případně bude v běhu pokračovat.³³

1.5.5 Rodinná domácnost

Rodinnou domácnost od domácnosti jako takové odlišují její členové. Někteří autoři ji chápou jako podmnožinu společné domácnosti.³⁴ O rodinné domácnosti hovoří zákon zpravidla v souvislosti s manželstvím. Institut rodinné domácnosti je však použitelný i na jiná než manželská soužití, mohou ji tvořit na příklad i „*partneři stejného pohlaví, rozvedení manželé, rodina založená nesezdaným soužitím či jen jeden rodič s dítětem.*“³⁵ Rodinná domácnost se tedy váže buď k existenci manželství nebo v případě, že manželství uzavřeno nebylo, k přítomnosti nezletilého dítěte v domácnosti.³⁶ Mezi bezdětným nesezdaným párem rodinná domácnost vzniknout nemůže.

³¹ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., *Občanský zákoník ...*, s. 112.

³² MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. §419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 1040.

³³ Tamtéž.

³⁴ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s.117.

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo ...*, s.104.

³⁶ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník, ...*, s.118.

1.6 Dílčí závěr

Rodinu v dnešní době chápeme velmi široce, tedy i osoby žijící spolu v nesezdaném soužití mohou tvořit rodinu. Zároveň i takto vytvořená rodina požívá zákonné ochrany. Nesezdané soužití je faktický stav, který zákon nedefinuje. Jde o vztah mezi dvěma osobami, ať už stejného či opačného pohlaví, které spolu žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby, bez toho, aby mezi sebou uzavřeli manželství či registrované partnerství. Pro vznik i zánik nesezdaného soužití není třeba naplnění žádných formálních podmínek, jak je tomu u manželství a registrovaného partnerství. I když zákon nesezdané soužití nedefinuje, je možné za splnění zákonných podmínek aplikovat na soužití druha a družky ustanovení o osobě spoluzijící, osobě blízké a společné či rodinné domácnosti.

2 Vzájemné povinnosti a práva druha a družky

V této kapitole se budu zabývat vzájemnými právy a povinnostmi, které vyplývají druhům žijícím v nesezdaném soužití z občanského zákoníku. Cílem kapitoly je zjistit, jak rozhodnutí žít v nesezdaném soužití ovlivňuje právní vztahy mezi druhem a družkou, a dále posoudit, zda jim právní úprava poskytuje dostatečnou ochranu.

2.1 Obecná práva a povinnosti

Mezi druhem a družkou neexistuje žádné právní pouto, což se projevuje v jejich každodenním životě. Druh s družkou nejsou oprávněni vzájemně se zastupovat v běžných záležitostech tak, jak je tomu u manželů či registrovaných partnerů. Aby mohli jeden druhého zastupovat, musí druhému vystavit plnou moc. Dále na příklad v situaci, kdy je jeden z druhů hospitalizován v nemocnici, mohou lékaři druhého druha informovat o jeho zdravotním stavu, jen dal-li k tomu pacient svolení. Co když je ale jeho zdravotní stav tak vážný, že není při vědomí či není schopen projevit vůli? V takové situaci mohou zdravotníci sdělit údaje osobě blízké. Druh tedy bude muset prokázat, že skutečně je osobou blízkou, což je v praxi problematické.

2.2 Vyživovací povinnost

Účelem vyživovací povinnosti je zabezpečení základních životních potřeb osoby v případě, že si ji není schopna zajistit sama. Právní úprava vychází ze zásady vzájemné pomoci mezi příbuznými a dalšími osobami v poměru rodinném nebo obdobném. Druh s družkou však k sobě vyživovací povinnost za trvání vztahu i po jeho zániku ze zákona nemají, a to bez ohledu na to, jak dlouho spolu žijí, zda spolu vychovávají dítě, či se jeden z nich v důsledku rozchodu ocitne v tíživé finanční situaci a bez přispění bývalého partnera si není schopen sám zajišťovat své potřeby. Pokud se z jejich vztahu narodilo dítě, má sice bývalý partner jako rodič povinnost poskytovat výživné společnému dítěti, vyživovací povinnost vůči nezaopatřenému druhému rodiči však nemá.³⁷

V praxi si druhové často během vztahu poskytují výživné na základě konkludentně uzavřené dohody. Toto dobrovolně poskytované výživné nelze považovat za bezdůvodné obohacení příjemce. Faktické, dobrovolné poskytování výživného druhem družce (či opačně)

³⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úvaha nad povinnostmi a právy nesezdaných rodičů a jejich dětí. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 149.

je významné např. v případě náhrady škody, pokud by došlo jedním škůdce k úmrtí druhu či družky. V takovém případě totiž musí škůdce hradit peněžitým důchodem náklady na výživu těm pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat (§2966 ObčZ).

2.2.1 Nároky neprovdané matky vůči otci dítěte

Zákon výslovně pamatuje na situace, kdy se ze vztahu druhu a družky narodí dítě, neboť upravuje nároky neprovdané matky vůči otci jejího dítěte. Toto ustanovení však necílí specificky na osoby žijící spolu po delší dobu v nesezdaném soužití, ale dopadá i na případy, kdy k otěhotnění ženy dojde i po krátké známosti či nahodilém pohlavním styku. Cílem této úpravy je ochrana neprovdané matky v majetkové sféře, resp. prostřednictvím ochrany matky zajistit ochranu novorozeného dítěte. Bylo by taktéž nespravedlivé, aby matka nesla náklady těhotenství a porodu sama. Těhotenství je často doprovázeno snížením příjmu matky, snížením její pracovní a časové flexibility či poklesem pracovních příležitostí.

Neprovdaná matka má vůči otci svého dítěte nárok dvojí (§920 ObčZ). Prvním je **nárok na výživu pro sebe po dobu dvou let od narození dítěte**. Časový úsek dvou let je v zákoně z toho důvodu, že výživné se požaduje zpětně od narození dítěte. Právní úprava tak zohledňuje zejména situace, kdy dochází k určení otcovství v řízení před soudem až po porodu podle třetí domněnky otcovství. Řízení totiž může být časově náročnější zejména v souvislosti s dokazováním.³⁸

Druhým nárokem je pak **nárok na přiměřenou náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s těhotenstvím a porodem**. Takové náklady mohou představovat různé potravinové doplňky, těhotenské ošacení, ale i cestovné k lékaři či náklady na lékařská vyšetření nekrytá zdravotním pojištěním. Nejde však o náklady na věci pro dítě samotné jako na příklad náklady spojené s obstaráním kočárku, postýlky nebo výbavičky, neboť se jedná o práva dítěte, která by měla být hrazena v rámci plnění vyživovací povinnosti rodičů k dítěti.³⁹ V těchto případech vznikne dítěti po jeho narození přímý nárok na výživné vůči svému otci. Náhrada se poskytuje v rozsahu přiměřeném, proporcionálním. Matka dítěte tedy nemá právo na stejnou životní úroveň tak, jako kdyby byla za otce svého dítěte provdána, záleží také na finančních možnostech otce. Pokud se otcovství dítěte jeví pouze jako pravděpodobné, má těhotná žena nároky obdobné, svůj nárok však musí podat u soudu nejpozději do porodu (§920

³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s.1123.

³⁹ Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti existuje bez ohledu na to, zda se dítě narodilo sezdanému páru či nikoli; zákon nečiní rozdíly mezi manželskými a nemanželskými dětmi.

odst.2 ObčZ). Neprovdané matce můžou vzniknout určité nároky i v souvislosti se smrtí otce jejího dítěte.⁴⁰

2.3 Majetkové vztahy

Pro nesezdaná soužití je charakteristická nižší míra finanční solidarity, než je tomu u manželů. Z nedávného sociologického výzkumu dokonce vyplynulo, že každý osmý nesezdaný pár v České republice hospodaří se zcela oddělenými financemi.⁴¹ Finanční solidarita druhů má však tendenci se zvyšovat s rostoucí délkou jejich soužití. Větší sdílení financí také přichází s narozením společného dítěte, jelikož společné děti bývají považovány za indikátor závaznosti vztahu a hlavní společnou investici.⁴²

Ze zákona ani ze smlouvy nevzniká mezi druhem a družkou žádné specifické majetkové společenství tak, jak jej známe mezi manžely.⁴³ Společné sdílení majetku u nich tedy nenastává automaticky ex lege, neboť z právního hlediska jen pouhá skutečnost, že spolu dva lidé žijí v nesezdaném soužití, nemá vliv na jejich vzájemný právní status.⁴⁴ V průběhu existence nesezdaného soužití tak nabývají majetek buď každý zvlášť, tedy do svého výlučného vlastnictví, nebo dohromady do podílového spoluvlastnictví. Podíl vyjadřuje míru, jakou se jako spoluvlastníci podílí na právech a povinnostech ke společné věci. Pokud není výše podílů vymezena, nastává ze zákona vyvratitelná domněnka, že výše podílů je stejná. Je nutno zdůraznit, že pro spoluvlastnictví druha a družky nejsou žádná zvláštní pravidla. Vztahuje se na ně stejná úprava jako na jakékoli jiné spoluvlastníky (§1115 an. ObčZ).

Rozhodnutí, v jakém režimu budou druhové majetek nabývat, je jen na nich a může se lišit případ od případu – tedy na příklad auto si pořídí jen jeden, ledničku však koupí společně. Druh s družkou mají taktéž možnost veškeré majetkové vztahy vznikající během jejich vztahu mezi sebou smluvně upravit – např. stanovit, co komu patří, a v případě spoluvlastnictví vymežit velikost podílů. V praxi však není moc běžné, že by páry tyto otázky řešily, výjimkou je snad jen nabývání nemovitostí, kdy je třeba v kupní smlouvě jasně specifikovat

⁴⁰Tyto nároky budou rozebrány v části zabývající se děděním v bodě 2.5.2.

⁴¹HAMPLOVÁ, Dana. Nesezdané soužití – společné bydlení bez společné peněženky?. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2015, roč. 51, č.2, s 270.

⁴²Tamtéž, s.265.

⁴³ Společné jmění manželů vzniká jen mezi manžely, nemůže tedy vzniknout ani mezi druhem a družkou, ani mezi registrovanými partnery.

⁴⁴KONEČNÁ, Petra, PINKAVOVÁ, Zdenka. Majetkové poměry v nesezdaném soužití v porovnání s majetkovým společenstvím v manželství. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 76–87.

nabývajícího.⁴⁵ Toto pak může působit komplikace, dojde-li k rozchodu páru. Rozchodem totiž spoluvlastnictví automaticky nezaniká, neboť podílové spoluvlastnictví není navázáno na existenci a trvání družeckého vztahu. Nebudou-li druhové chtít, aby spoluvlastnictví nadále existovalo, bude je třeba zrušit a vypořádat. Spoluvlastnictví lze vypořádat dohodou. Pokud se však druhové nebudou schopni dohodnout, bude nutné řešit situaci soudní cestou návrhem na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Problém může nastat hlavně u movitých věcí, které tvořily vybavení jejich společné domácnosti. Určit konkrétního vlastníka zde může být spojeno s komplikovaným dokazováním.⁴⁶ U vypořádávání spoluvlastnictví se také nezohledňuje imateriální stránka společného soužití.⁴⁷ Pokud tedy na příklad družka pracovala jen na částečný úvazek (což znamená, že měla nižší příjem), jelikož se ve zbytku času starala o dítě a domácnost, nemá toto na její práva při vypořádání žádný vliv.

Další problém může nastat v situaci, kdy jeden z druhů během vztahu investoval do majetku ve výlučném vlastnictví druhého. Pokud by se nedohodli mimosoudně, může se druh, který majetek druhého zhodnotil, u soudu domáhat vydání bezdůvodného obohacení.⁴⁸ Dle judikatury však „*rozsah bezdůvodného obohacení není v případě úpravy věci vymezen náklady, které vynaložil ten, kdo opravu věci provedl, nýbrž částkou, o kterou se věc zhodnotila a kterou nabyl bezdůvodně obohacený.*“⁴⁹ To znamená, že vysouzená částka může být nižší než ta, která byla poskytnuta, což je pro druha, který investici poskytl, značně nevýhodné.

Neexistence společného jmění nemá vliv jen na aktiva, ale i na pasiva. U dluhů je nutné řešit nejen kdo je povinen dluh plnit, ale také, z jakého majetku se věřitel může uspokojit. Za své dluhy odpovídá každý sám. Věřitel se může uspokojit pouze z majetku povinného. Pokud je věc ve spoluvlastnictví, může se věřitel uspokojit jen do výše podílu dlužníka. Mají-li druh s družkou společný dluh, odpovídají za něj společně a nerozdílně.

⁴⁵ TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – II. díl, majetkové vztahy za trvání svazku*. [pravniprostor.cz](http://www.pravniprostor.cz), 16. září 2015. [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-ii-dil-majetkove-vztahy-za-trvani-svazku>>.

⁴⁶ Jako důkaz může sloužit např. doklad o zaplacení, výpis z účtu či svědecká výpověď.

⁴⁷ U manželů se toto zohledňuje viz § 742 ObčZ.

⁴⁸ TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – IV. díl, majetkové vypořádání*. [pravniprostor.cz](http://www.pravniprostor.cz), 14. ledna 2016 [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-iv-dil-majetkove-vyporadani>>.

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2008, sp. zn. 32 Cdo 389/2008.

2.4 Společné bydlení

Společné bydlení druhů je pro nesezdané soužití typické, jak je možno dovodit již ze samotného názvu tohoto institutu. Zákon však neobsahuje žádná zvláštní ustanovení, která by na něj dopadala. Je tedy opět nutné vycházet z obecné právní úpravy. Společné bydlení druha a družky může vyplývat z různých právních titulů, mezi které patří na příklad vlastnické právo, nájem, podnájem, služebnost, reálné břemeno či inominátní smlouva.⁵⁰ V praxi mezi nejčastější právní tituly patří vlastnické právo a nájemní smlouva,⁵¹ proto se na ně zaměřím blíže. Předmětem vlastnictví nebo nájemního práva bývá zpravidla dům, byt, případně jejich část.⁵² U právního důvodu bydlení nesezdaného páru je velmi důležité rozlišovat, zda právo svědčí oběma či jen jednomu z druhů – tedy zda se jedná o výlučné vlastnictví/výlučný nájem či podílové spoluvlastnictví/společný nájem. Toto rozlišování je zásadní zejména pro případ rozchodu páru či smrti oprávněného.⁵³

2.4.1 Podílové spoluvlastnictví a společný nájem

V případě **podílového spoluvlastnictví** se na soužití druha a družky použije obecná úprava spoluvlastnictví (§1115 an. ObčZ). Ta opravňuje každého ze spoluvlastníků užívat věc jako vlastník. Každý spoluvlastník má právo k celé věci, stejně tak je ale omezen stejným právem ostatních spoluvlastníků. V praxi je důležitá velikost podílů nejen co se týče rozhodování o nemovitosti, ale i pro případ rozchodu druhů. Dle judikatury totiž může většinový vlastník prostou většinou hlasů vyloučit menšinové spoluvlastníky z užívání věci.⁵⁴ Druh, který je výlučným vlastníkem, by se tak mohl soudně domáhat vyklizení nemovitosti. V takovém případě by ovšem musel vyplatit náhradu újmy druhému z druhů způsobenou nemožností užívání věci.⁵⁵

U **společného nájmu** mají společní nájemci stejná práva a povinnosti (§2270 ObčZ). Druh i družka mají vlastní užívací právo nezávisle na druhém. Mají-li druh s družkou společné

⁵⁰ Inominátní smlouvou může být na příklad dohoda mezi jedním z druhů jako výlučným vlastníkem/pronajímatelem a druhým druhem.

⁵¹ TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – III. díl, bydlení*. pravni prostor.cz, 18. listopadu 2015. [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-ii-dil-bydleni>>.

⁵² V textu budu dále používat pojem nemovitost.

⁵³ DÁVID, Radovan. *Právní ochrana bydlení ...*, s. 8.

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. května 1998, sp. zn. 2 Cdon 374/97. Judikát je stále aplikovatelný i na současnou právní úpravu viz BEZOUŠKA, Petr a kol. *Soudní judikatura ve světle nového občanského zákoníku. Komentovaný rejstřík judikatury a její použití po rekonstrukci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 317.

⁵⁵ TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – III. díl ...*

vlastnické či nájemní právo, jsou oba chráněni z podstaty těchto titulů, právní ochrana tedy nemá nic společného s existencí družeckého poměru.⁵⁶

2.4.2 Výlučné vlastnictví a výlučný nájem

Pokud je nemovitost ve **výlučném vlastnictví** jednoho z druhů, ex lege nedochází ke vzniku odvozeného práva bydlení druhého druhu. Pokud se tedy jeden z druhů nastěhuje do nemovitosti ve výlučném vlastnictví druhého, užívá tuto nemovitost bez jakéhokoli právního důvodu jen se souhlasem vlastníka. Vlastník může s věcí libovolně nakládat (§1012 ObčZ). Stejně tak může po svém druhovi kdykoli požadovat, aby nemovitost opustil. Pokud by odmítal, může se obrátit na soud s žalobou na vyklizení, proti které nebude mít druhá strana žádnou možnost právní obrany. Co se týče **výlučného nájmu**, má nájemce za splnění zákonem stanovených podmínek právo přijmout kohokoli za člena své domácnosti (§2272 ObčZ). Tedy k nájemci se může přistěhovat jeho druh bez toho, aby sám zakládal s pronajímatelem právní poměr. Problém může nastat, obdobně jako u výlučného vlastnictví, v případě rozpadu vztahu, kdy druh, jemuž nesvědčí právo nájmu, nepoživá žádné ochrany. Stejně jako u výlučného vlastnictví by tedy mohl být v krajním případě žalován na vyklizení nemovitosti bez možnosti právní obrany.⁵⁷

2.4.3 Přejednost nájmu v případě smrti výlučného nájemce

V případě smrti výlučného nájemce přechází nájem ze zákona na člena nájemcovy domácnosti, který v bytě ke dni smrti nájemce žil a nemá vlastní byt, a to na dobu nejdéle dvou let ode dne, kdy nájem přešel (§2279 ObčZ). Je-li touto osobou někdo z taxativně vymezených osob, konkrétně nájemcův manžel, partner, rodič, sourozenec, zeť, snacha, dítě nebo vnuk, přejde na ně nájem i bez souhlasu pronajímatele. Jedná-li se však o jinou osobu, bude třeba k přechodu nájmu pronajímatelova souhlasu. Otázkou je, jestli můžeme zařadit pod pojem „partner“ i nesezdaného partnera či zda tím zákonodárce myslí jen osobu, která uzavřela registrované partnerství? V odborné literatuře převládá názor, že se pojem partner vztahuje k registrovanému partnerství.⁵⁸ V takovém případě by tedy nájem na druhu či družku přešel jen pod podmínkou souhlasu pronajímatele, což by jejich postavení znevýhodňovalo. Lze se ale

⁵⁶ DÁVID, Radovan. Právní ochrana bydlení ..., s. 11.

⁵⁷ To vyplývá i z judikatury viz Rozsudek Okresního soudu v Jihlavě ze dne 22. července 2015, č.j. 20 C 69/2015- 23.

⁵⁸ Viz BAJURA, Jan, SALAČ, Josef. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1265.; dále DÁVID, Radovan. Právní ochrana bydlení ..., s.8. či TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – III. díl ...*

setkat i s názorem opačným. Králíčková tvrdí, že „není-li v zákoně uvedeno „registrovaný partner“, lze mít za to, že se jedná o partnera v obecném slova smyslu, tj. druha či družku.“⁵⁹ Toto dovozuje z §3020 ObčZ, který říká, že práva a povinnosti manželů uvedená v části první, třetí a čtvrté občanského zákoníku platí obdobně pro práva a povinnosti partnerů. Pokud by tedy chtěl zákonodárce zvýhodnit jen registrované partnery, nemusel slovo „partner“ do výčtu oprávněných osob u přechodu nájmu vůbec zařazovat. Osobně se ztotožňuji spíše s tímto názorem, tedy že pod pojem partner je možno podřadit i druha s družkou. V judikatuře tato otázka zatím nebyla řešena, do budoucna tak bude zajímavé sledovat, kterou interpretaci zvolí soudy.

2.4.4 Společné bydlení druha a družky a rodinná domácnost

Institut rodinné domácnosti se pojí převážně s manželstvím. Mezi druhem a družkou může vzniknout rodinná domácnost jen v případě, že s nimi žije nezletilé dítě. Zákon chrání rodinnou domácnost ve třech oblastech. Za prvé chrání majetek nacházející se v rodinné domácnosti, konkrétně movité věci sloužící běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejich členů (neboli obvyklé vybavení rodinné domácnosti). Dále je pomocí ustanovení o nakládání s bytem či domem poskytována ochrana obydlí, v němž se rodinná domácnost nachází. V neposlední řadě pak zákon poskytuje členům rodinné domácnosti ochranu před domácím násilím. Je však nutné klást si otázku, zda se tato ochrana vztahuje i na rodinnou domácnost nezaloženou manželstvím?

Ochrana obvyklého vybavení domácnosti a ochrana obydlí na nesezdané soužití aplikovat nelze, zákon totiž výslovně specifikuje, že aplikace těchto ustanovení je podmíněna manželským soužitím. Není tedy možné je použít ani v případě, že s druhem a družkou žije i nezletilé dítě.⁶⁰ Otázka je, jestli je to správně – nemělo by být kritériem spíše ochrana dítěte než manželství?

Opačná situace nastává u ochrany před domácím násilím. Na první pohled by se mohlo zdát, že zákon poskytuje ochranu jen manželům (§751 odst. 1 ObčZ), nicméně v přechodných ustanoveních zákon výslovně stanovuje, že ochrana proti domácímu násilí je poskytována i v případě bydlení jiných osob, než jsou manželé (§3021 ObčZ). Obětí domácího násilí totiž může být kdokoli nezávisle na věku, pohlaví či důvodu společného soužití.⁶¹

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Nesezdané soužití v nové právní úpravě ..., s. 99.

⁶⁰ VINOPALOVÁ, Nikola. Právní ochrana rodinné domácnosti ..., s. 191.

⁶¹ Tamtéž, s. 195.

2.5 Dědění

2.5.1 Pořízení pro případ smrti

Zůstavitel má právo za života rozhodnout o tom, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho majetkem. O svém majetku může za života pořídit v podobě dědické smlouvy, dovětky či závěti. **Dědická smlouva** je institutem, který starý občanský zákoník neznal. Jedná se o nejsilnější dědický titul, neboť jde o smlouvu, zůstavitel ji tedy za svého života nemůže jednostranně změnit. V praxi se však dědická smlouva téměř neužívá – za rok 2016 sepsali notáři jen 144 dědických smluv.⁶² Oproti dědické smlouvě se **závěť** těší u veřejnosti větší popularitě. Závět znal již starý občanský zákoník, po rekodifikaci se však počet sepsaných závětí zvýšil a zdá se, že se jedná o trend vzrůstající. Před účinností nového občanského zákoníku sepsali notáři ročně přibližně 12 000 závětí. V roce 2014, kdy nabyl kodex účinnosti, jich bylo 17 000 a v roce 2016 necelých 20 000.⁶³

Při pořizování pro případ smrti je zůstavitel omezen minimálně. Citelněji se tak děje u dědické smlouvy, kdy ze zákona musí jedna čtvrtina pozůstalosti zůstat volná. Na druhou stranu však nic nebrání tomu, aby o tomto zbytku pozůstalosti byla pořízena závěť. U závěti toto omezení není. Dále zákon chrání tzv. nepominutelné dědice, kterým ze zákona z pozůstalosti náleží povinný díl. Nepominutelnými dědici jsou potomci zůstavitele. Nezletilému potomku ze zákona připadají tři čtvrtiny jeho zákonného dědického dílu, zletilému jedna čtvrtina. Pokud v pořízení pro případ smrti zůstavitel své potomky opomene, nebude se jednat o neplatné právní jednání, a to ani relativně. Potomci však budou moci uplatňovat peněžitý nárok vůči obmyšleným dědicům.⁶⁴

Za svého života tedy druhové mohou pořídit pro případ smrti ve prospěch druhého druhu, zákon je omezuje minimálně. Jak lze ale vidět z počtu závětí a dědických smluv sepsaných za rok 2016, v praxi nejsou pořízení pro případ smrti stále příliš běžné. Otázkou také je, kolik z těchto pořízení pro případ smrti byla sepsána za účelem zajištění dědického nároku pozůstalého druhu. Právě u osob žijících v nesezdaném soužití však lze vyřešení otázky, jak bude po smrti osoby naloženo s jejím majetkem, jen doporučit. I když, jak bude pojednáno dále, zákon osoby žijící v nesezdaném soužití v rámci dědické posloupnosti úplně nepomíjí, může se stát, že ze zákona dědit nebudou. Pozůstalý druh či družka by se tak mohli ocitnout bez jakýchkoli nároků na pozůstalost.

⁶² LÉKO, Kristián. *Předlužené dědictví je noční můra* [online]. cak.cz, 24. dubna 2017 [cit. 10. března 2018]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=17318>>.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ DOBEŠOVÁ, Lenka. Nesezdané soužití a dědění. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 22.

2.5.2 Zákonná dědická posloupnost

Pokud za života zůstavitel o svém majetku nepořídí, případně pořídí jen o jeho části, bude se dědění řídit zákonnou dědickou posloupností. I když se jedná o nejslabší dědický titul, stále se u nás v praxi vyskytuje nejčastěji, a to i přes výše zmíněnou rostoucí popularitu závětí. Zákon rozeznává šest dědických tříd, jejichž pořadí odráží pomyslnou blízkost vztahu pozůstalého k zemřelému.

Pojem druh/družka sice v zákonných ustanoveních dědických tříd nenajdeme, nicméně ve většině případů bude druha s družkou možno podřadit pod **osobu spolužijící**. Spolužijící osoba dědí, pokud se zůstavitelem žila ve společné domácnosti po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána výživou na zůstavitele (§1636 a 1637 ObčZ). Při uplatňování nároku však může být v praxi náročné prokázat naplnění podmínek jeho vzniku.⁶⁵

Osoba spolužijící připadá jako dědic v úvahu ve druhé a třetí dědické třídě. Dědické třídy však mají pyramidovou strukturu, tedy teprve v případě, že není žádný vhodný dědic v první třídě, přecházíme do třídy druhé atd. V první dědické třídě dědí zůstavitelovi potomci a manžel, který však nemůže být dědicem jediným. Velmi nevýhodné je tak postavení pozůstalého druha či družky v situaci, kdy měl zůstavitel dítě, nezávisle na tom, zda se jedná o dítě společné či nikoli. V takovém případě pro ně totiž dědění nebude možné.

Pokud zůstavitel nemá potomky, přechází se do druhé dědické třídy, dle které dědí zůstavitelův manžel, kterému připadá nejméně polovina pozůstalosti. Zůstavitelovým rodičům a osobě spolužijící náleží zbytek pozůstalosti rovným dílem. Pokud by zůstavitel neměl manželku ani rodiče, nebo by nedědili, není možné, aby osoba spolužijící byla jediným dědicem. Na řadu by přišla třetí dědická skupina, tedy sourozenci zůstavitele a osoba spolužijící.

2.5.3 Právo druha a družky na zaopatření

V určitých případech může druhovi a družce ze zákona vzniknout nárok na zaopatření. **Neprovdaná matka zůstavitelova dítěte má právo na slušnou výživu až do konce šestého týdne od porodu** (§1666 ObčZ). Je nutno zdůraznit, že neprovdaná matka nikdy nemůže nabýt, na rozdíl od pozůstalé manželky, vlastnické právo k movitým věcem, které tvořily základní vybavení rodinné domácnosti. Dále **osoby, které až do smrti zůstavitele požívaly**

⁶⁵ Tamtéž, s. 17.

bezplatného zaopatření v jeho domácnosti (tedy i druh či družka), mají právo na **nutné zaopatření po dobu tří týdnů po smrti zůstavitele** (§1669 ObčZ).

2.6 Dílčí závěr

Práva a povinnosti druhů vyplývající z nesezdaného soužití občanský zákoník nikde výslovně nezakotvuje. Je tedy třeba vycházet z obecné právní úpravy napříč občanským zákoníkem.

Jelikož je nesezdané soužití pouze faktickým stavem, chtějí-li druh s družkou zastupovat jeden druhého v právním styku s třetí osobou, je třeba, aby jeden druhému vystavili plnou moc. Neexistence právního pouta mezi druhy se může projevit i v případě hospitalizace v nemocnici, kdy informace o zdravotním stavu smí zdravotnické zařízení sdělovat jen v případě, dal-li k tomu pacient předem svolení. Není-li schopen projevit vůli, musí druh prokázat, že je osobou blízkou, což je v praxi problematické.

Během trvání nesezdaného soužití ani po jeho zániku k sobě druhové nemají vyživovací povinnost. Jedinou výjimkou jsou případy, kdy družka otěhotní. Nároky, které jí zákon přiznává, však nevyplývají z faktu, že osoby spolu žily v nesezdaném soužití, nýbrž dopadá i na případy, kdy k otěhotnění ženy dojde i po krátké známosti či nahodilém pohlavním styku. Co se týče majetkových vztahů, nevzniká mezi druhy žádné specifické majetkové společenství. Ani společnému bydlení druha a družky neposkytuje zákon výslovnou ochranu. Svědčí-li jednomu z druhů výlučný právní titul, není druhý z druhů pro případ zániku vztahu či úmrtí nijak chráněn. V případě úmrtí výlučného nájemce není ze zákonné formulace zřejmé, zda bez souhlasu pronajímatele může nájem přejít i na pozůstalého druha. V odborné literatuře se většina autorů přiklání k výkladu, že to možné není. Z ochrany, kterou zákon poskytuje rodinné domácnosti, se na soužití druha a družky vztahuje jen ochrana před domácím násilím. Za problematický považují fakt, že ochrana rodinné domácnosti v oblasti majetku a obydlí se na nesezdané soužití nevztahuje ani v případě, kdy s druhy v domácnosti žije nezletilé dítě.

V oblasti dědického práva je na druhy pamatováno v rámci druhé a třetí dědické třídy. Pokud však měl zůstavitel děti či manžela, se kterým se nerozvedl, druhové dědit nebudou, případně v rámci druhé dědické třídy dojde k snížení jejich podílu na dědictví. Druhům však nic nebrání za života sepsat pořízení pro případ smrti ve formě závěti či dědické smlouvy. Nutno dodat, že ani v ostatních případech druhovi a družce nic nebrání upravit si pomocí inominátních

smluv právní poměry po dobu soužití i pro případ rozpadu vztahu, v praxi se tak ale ve většině případů neděje.⁶⁶

Je možno shrnout, že současná právní úprava může být výhodná pro ekonomicky silnějšího z druhů. Oproti tomu ekonomicky slabší z dvojice se v případě rozpadu vztahu může ocitnout ve velmi nevýhodném postavení. Ze zákona nemá nárok na výživné ani na setrvání v nemovitosti, svědčí-li výlučné právo druhému. Zákon nijak nezohledňuje ani situace, kdy nesezdané soužití trvalo velmi dlouhou dobu, stejně ani věk či zdravotní stav druha nehraje žádnou roli.

⁶⁶KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo ...*, s. 141.

3 Nesezdané soužití a vztahy k nezletilým dětem

Cílem této kapitoly je v první řadě posoudit, jak život v nesezdaném soužití ovlivňuje přístup druhá a družky k rodičovství. Jelikož se v České republice téměř polovina dětí v současnosti rodí mimo manželství, budu se zabývat i tím, jaký právní dopad má na nezletilé děti to, že se narodí nesezdaným rodičům. Cílem není podat ucelený výklad problematiky, ale poukázat na problematická místa současné právní úpravy ve vztahu k nesezdaným párům a jejich dětem.

3.1 Rodičovství

Legální definici rodičovství v našem právním řádu nenajdeme. Obecně můžeme rodičovství vymezit jako vztah mezi dítětem a rodičem založený narozením dítěte, Právně chápeme rodičovství jako poměr mezi rodičem a dítětem určující jejich status, role, práva a povinnosti.⁶⁷ Určení rodičovství je velmi důležité, neboť tím dochází k vymezení základního statusu dítěte, což má právní důsledky napříč celým právním řádem.

U rodičovství rozlišujeme **biologický, právní a sociální** aspekt. V ideálním případě jsou všechny tyto tři aspekty rodičovství v souladu. V dnešní době tomu však tak v praxi často není. **Biologické rodičovství** vyjadřuje genetický původ dítěte. Biologickým rodičem je ten, jehož DNA dítě nese. **Právním rodičovstvím** označujeme právní poměr mezi dítětem a tím, kdo je právním řádem považován za jeho rodiče. Tento právní poměr pak určuje status dítěte. **Sociálním rodičem** je ten, kdo plní sociální funkci otce či matky. Jinými slovy ten, kdo o dítě pečuje a poskytuje mu rodičovskou lásku, péči a starostlivost, a dítě tuto osobu za svého rodiče považuje. Důležité je, že sociální rodič plní funkci rodiče i bez ohledu na biologická či právní pouta k dítěti. Sociálním rodičem se tak může stát např. nový partner matky.⁶⁸

3.2 Určení rodičovství

V rámci regulace rodičovství vychází naše právní úprava z výslovného určení jak mateřství, tak otcovství. Určování mateřství a otcovství se od sebe v mnohém liší, u obou se však jedná o kogentní ustanovení neumožňující odchýlení se. Určování **mateřství** je podstatně jednodušší, než je tomu u otcovství. To je dáno tím, že o matce většinou není pochyb. Mateřství

⁶⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/1 ...*, s 848.

⁶⁸Tamtéž.

je založeno na objektivní okolnosti porodu dítěte – matkou je žena, která dítě porodila (§775 ObčZ).⁶⁹ Jestli je matka provdaná či nikoli, nemá na určení mateřství žádný vliv.

Zda jsou rodiče sezdaní však ovlivňuje stanovení právního **otcovství**. Manželství má ve vztahu k určování otcovství privilegované postavení. Oproti mateřství je určování otcovství založeno na systému tří vyvratitelných domněnek vystavěných na pravděpodobnosti otcovství. Dle první právní domněnky je otcem dítěte manžel matky. Není-li matka provdaná, lze dle druhé domněnky určit otce souhlasným prohlášením před příslušným orgánem, a nakonec dle třetí domněnky je otcem dítěte muž, který s matkou dítěte v rozhodné době souložil. Použitelnost domněnek je dána nemožností aplikace domněnky předcházející.

3.2.1 Určení otcovství dítěte neprovdané matky

V případě nesezdaných partnerů nedochází k určení otcovství ex lege, jak se tomu děje u manželů. Pokud se muž dobrovolně hlásí k otcovství svého dítěte, lze otcovství v případě nesezdaných pár určit na základě **druhé domněnky**, a to souhlasným prohlášením matky a jejího druha o otcovství. Toto prohlášení lze učinit před příslušným matričním úřadem či soudem. Je možné tak učinit i před narozením dítěte, v době prohlášení však matka musí být již těhotná. Prohlášení o otcovství lze učinit pouze jednou a nelze je vzít zpět.⁷⁰ Prohlášení o otcovství ještě před narozením dítěte je velmi praktické, neboť usnadní uplatnění práv otce přímo v nemocnici. Na příklad, pokud by na straně matky došlo k zdravotním komplikacím, bude moci otec převzít dítě do péče. Dále i když je v dnešní době úmrtnost matek i dětí při porodu výrazně nižší než v minulosti, stále zde toto nebezpečí hrozí. Když nebude otcovství dítěte právně vyřešeno před jeho narozením a matka při porodu zemře, nebude už možné určit otcovství dítěte souhlasným prohlášením, ale otec bude muset podat návrh k soudu.⁷¹ Po dobu soudního řízení by pak bylo dítě bez právního otce. Učinit souhlasné prohlášení ještě před narozením dítěte tak lze jen doporučit.

Chybí-li souhlasné prohlášení rodičů, případně došlo-li k popření takto určeného otcovství, je nutné otcovství určit dle **třetí právní domněnky**. Na základě této domněnky se má za to, že otcem dítěte je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do

⁶⁹ Oproti minulosti však v dnešní době s ohledem na pokrok medicíny žena, která dítě porodí, s ním nemusí být biologicky příbuzná

⁷⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s. 536.

⁷¹ TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství* [online]. *pravni prostor.cz*, 31. července 2015. [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>>

narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti (§783 ObčZ). V případě druha a družky může jít na příklad o případy, kdy bude dítě počato za trvání jejich vztahu, během těhotenství matky se však pár rozejde a jeden z dvojice nebude ochoten souhlasné prohlášení o otcovství učinit.

Oproti předchozím domněnkám se zde tedy obligatorně musí vést soudní řízení, během kterého bude provedeno příslušné dokazování. Aktivně legitimovaní k zahájení řízení jsou matka, dítě a muž, který tvrdí, že je otcem. Jedná se o řízení návrhové, proto tvrzení i dokazování soulože v rozhodné době náleží především navrhovateli. Nicméně se v řízení uplatňuje zásada vyšetřovací, soud tedy může, je-li třeba, dokazování sám doplnit a provést i jiné než účastníky navržené důkazy. Nejčastějším důkazním prostředkem jsou v dnešní době znalecké posudky v podobě DNA vyšetření.⁷² Co když však domnělý otec odmítá poskytnout součinnost při znaleckém dokazování? K tomuto se vyjádřil Ústavní soud, který ve svém nálezu judikoval, že v takovém případě převáží zájem dítěte a právo dítěte znát svůj původ. Povinností soudu je náležitě vyšetřit skutkový stav, a je proto oprávněn uložit tvrzenému otci povinnost dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorků nezbytných pro DNA analýzu.⁷³ Výsledkem soudního řízení bude statusový rozsudek o otcovství zakládající překážku věci rozsouzené. Na základě rozsudku se pak provede zápis do matriční knihy a dítěti je vydán nový rodný list. Takto určené otcovství již nelze popřít, je však možné podat mimořádný opravný prostředek.

3.2.2 Nesoulad biologického a právního otcovství

V praxi může nastat situace, kdy právní domněnka ukáže na muže, který není biologickým otcem. U nesezdaných párů se tak může stát na příklad, pokud by matka dítěte byla vdaná za jiného muže, nerozvedla se, dítě však čekala se svým přítelem. Ze zákona má první domněnka otcovství vždy přednost, tedy je-li žena vdaná, bude právně za otce dítěte považován její manžel. V takovém případě nebude možné stanovit otcovství druha matky souhlasným prohlášením, neboť souhlasné prohlášení lze učinit pouze tehdy, nemá-li dítě právního otce. Biologický otec však může dosáhnout právního otcovství jen součinností s matkou dítěte, manželem matky, či oběma z nich. Popěrné právo dle našeho právního řádu náleží jen matrikovým rodičům a biologický (putativní) otec sám nemá právo domoci se postavení právního rodiče.⁷⁴

⁷² SIEGLOVÁ, Zuzana, LOUDOVÁ, Milada, BRDIČKA, Radim. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s. 553.

⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I ÚS 987/2007.

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s.536.

Prvním způsobem, jak dosáhnout souladu biologického a právního rodičovství, je učinění souhlasného prohlášení matky, matrikového otce a biologického otce dítěte. Toto však lze učinit jen tehdy, narodilo-li se dítě po zahájení řízení o rozvodu manželů nebo do 300 dní po rozvodu. K určení otcovství nemůže dojít dříve, než nabude rozhodnutí o rozvodu právní moci (§777 ObčZ). Další možností je popření otcovství manžela matky buď matrikovým otcem nebo matkou. Popření musí být učiněno v zákonem stanovené lhůtě. Jakmile je otcovství úspěšně popřeno, lze určit otcovství biologického otce pomocí druhé či třetí domněnky.

Jelikož ani zákon o rodině nezakotvoval popěrné právo biologického otce, zabývaly se touto problematikou domácí soudy již v minulosti,⁷⁵ nicméně v absenci popěrného práva putativního otce neshledaly zásah do práva na respektování rodinného a soukromého života. Zatím tedy neexistuje rozhodnutí, které by současné postavení biologického otce označovalo za nesouladné s ústavními principy.⁷⁶ Ani ESLP zatím nejudikoval, že by absence popěrného práva biologického otce byla diskriminační. Nicméně většina⁷⁷ států Rady Evropy domnělému biologickému otci popěrné právo přiznává.⁷⁸

3.3 Osvojení nezletilého nespolečného dítěte

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní (§794 ObčZ). Jedná se o významnou statusovou změnu, kdy dochází k fikci biologického svazku a biologické rodičovství je nahrazeno rodičovstvím právním. Dítě ztrácí vazby na svou původní rodinu a je začleněno do rodiny nové.⁷⁹ Za jakých podmínek si mohou osoby žijící v nesezdaném soužití osvojit dítě? V rámci odpovědi na tuto otázku se budu zabývat společným osvojením, individuálním osvojením a „*osvojením druhým rodičem*“, tedy situací, kdy chce jeden z druhů osvojit nezletilé dítě druhého druhu.

3.3.1 Společné osvojení

Pokud jde o společné osvojení, zákon stanoví, že společnými osvojiteli se mohou stát jen manželé (§800 odst.1 ObčZ). Osvojenec se stane jejich společným dítětem (§832 odst.1 ObčZ). A contrario se tak společnými osvojiteli nemohou stát ani nesezdaní partneři, ani osoby, které

⁷⁵Na příklad rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 3956/2009 či usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp. zn. IV. ÚS 2851/10.

⁷⁶ GROCHOVÁ, Martina. Manželství jako podmínka přístupu k právnímu rodičovství. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 42–56.

⁷⁷Čekem 15 z 26 států.

⁷⁸KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s. 536.

⁷⁹SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s.597.

mezi sebou uzavřely registrované partnerství. Důvodem, proč zákon preferuje manžele jako společné osvojitele, je chápání institutu osvojení jako náhrady biologického rodičovství. Manželský svazek je vnímán jako důležitý předpoklad pro vytvoření optimálního náhradního výchovného prostředí pro dítě. Oproti neformálním svazkům je manželství považováno za institut poskytující záruku relativní trvalosti a stability náhradního rodinného zázemí pro dítě.⁸⁰ Otázkou je, zda to platí i dnes, kdy se v České republice dle statistik rozvádí každé druhé manželství? Faktem však zůstává, že druhové jsou ze společného osvojení úplně vyloučeni. Jedinou možností, jak se stát společnými osvojiteli, je tedy v současnosti uzavřít manželství.

3.3.2 Individuální osvojení

Individuálním osvojitelem se může stát jak jeden z manželů, tak i tzv. „jiná osoba“. Dle důvodové zprávy se touto jinou osobou myslí osoba, která nežije v žádném zákonem uznaném svazku.⁸¹ Může však mít faktického partnera, se kterým může sdílet i společnou domácnost. Jeden z druhů žijících v nesezdaném soužití se tak může stát individuálním osvojitelem. Osoba žijící v nesezdaném soužití pak k individuálnímu osvojení nepotřebuje souhlas svého druha. Oproti tomu souhlas manžela se vyžaduje v případě sezdaného osvojitele (§ 805 ObčZ). Donedávna byly z individuálního osvojení úplně vyloučeny osoby žijící v registrovaném partnerství, neboť zákon o registrovaném partnerství toto přímo v § 13 odst. 2 zakazoval. Nálezem Ústavního soudu však toto ustanovení bylo zrušeno. Ústavní soud jej shledal diskriminačním a odporujícím právu na lidskou důstojnost.⁸² Osobně toto považuji za pozitivní vývoj, byť nedostatečný, neboť, jak jsem uvedla výše, zákonem je preferováno osvojení manželským párem. Společné osvojení je prioritou a osvojení jednotlivcem považováno za výjimečný případ, ke kterému by mělo být přistupováno, jen pokud nelze dosáhnout účelu osvojení jinak, tedy v rámci společného osvojení manžely.⁸³ Individuální osvojení tak je spíše výjimečným jevem. Proto je otázkou, ke kolika individuálním osvojením osobou žijící v registrovaném partnerství v praxi skutečně dojde. Obdobně ve vztahu k nesezdaným partnerům lze uzavřít, že nesezdané partnerství nebrání individuálnímu osvojení, v praxi jsou však za osvojitele upřednostňovaní manželé, tudíž šance jednotlivce na úspěšné osvojení jsou malé. Dále se také individuálním osvojením vytvoří právní vazby jen k jednomu z druhů.

⁸⁰ZEMANDLOVÁ, Anna. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. §694–975*. Praha: Leges, 2016, s. 1067.

⁸¹ *Důvodová zpráva ...*, s. 199.

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

⁸³ SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s. 635.

3.3.3 Osvojení druhým rodičem

Osvojením druhým rodičem se v nedávné době zabýval Ústavní soud. V ústavní stížnosti se stěžovatel domáhal osvojení třináctiletého syna své družky, kterého fakticky posledních deset let jeho života vychovával. Stěžovatel žil s družkou v stabilním svazku, vedli spolu společnou domácnost, za trvání vztahu se jim narodilo společné dítě. Biologický otec se o nezletilého syna nezajímal, s případným osvojením předběžně souhlasil. Osvojení dále bylo výslovným přáním nezletilého, neboť stěžovatele považoval za svého skutečného otce a chtěl s ním nést shodné příjmení, svého biologického otce v podstatě neznal. Stěžovatel tedy plně plnil roli sociálního otce v životě tohoto nezletilého dítěte a přál si stát se i jeho právním rodičem. Soudy prvního i druhého stupně stěžovatelův návrh na osvojení zamítly s argumentací, že naše právní úprava osvojení dítěte družky vylučuje, když v §71 odst. 2 věte první, zákona o rodině stanoví,⁸⁴ že osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. V případě osvojení nezletilého druhem matky by tak nastala absurdní situace, kdy by dítě ztrácelo právní vazby na matku samotnou i její příbuzné. Zákonná výjimka umožňující osvojení bez toho,⁸⁵ aby byl přitom zpřetrhán právní vztah mezi dítětem a neosvojujícím rodičem, se totiž výslovně vztahuje jen na manžele. Senát Ústavního soudu shledal § 72 odst. 2 větu první zákona o rodině jako rozporný s právem na ochranu rodinného života zakotveného v čl. 10 odst. 2 LZPS a s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Předložil tedy plénu návrh na vyslovení protiústavnosti tohoto ustanovení.

Plénum Ústavního soudu však toto ustanovení protiústavním neshledalo a návrh zamítlo. V odůvodnění uvedlo, že limitování možnosti osvojení pouze na druhého manžela je důsledkem požadavku na trvalost partnerského vztahu spojovaného s manželstvím, což má s sebou přinášet i vyšší záruku stability výchovného prostředí dítěte. Institut manželství taktéž dle pléna zajišťuje vyšší ochranu dítěte v případě rozpadu manželství, než je tomu u rozchodu partnerů. Zároveň zdůraznilo, že právo osvojit či být osvojen není základním právem chráněným na poli ústavního či mezinárodního práva. Nakonec uvedlo, že přeje-li si dítě nést stejné příjmení jako jeho sociální otec, je možné tohoto dosáhnout i jinými prostředky než osvojením.⁸⁶

Osobně se závěry pléna nesouhlasím, naopak se ztotožňuji s argumenty, které uvádí soudkyně Šimáčková ve svém disentu. Šimáčková zdůrazňuje, že dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte „*předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající*

⁸⁴ Zákon o rodině byl zrušen, nicméně občanský zákoník, kde je v současnosti osvojení zakotveno, právní úpravu převzal (dnes ji najdeme v § 833 odst.1), proto je tento náleží i jeho závěry aktuální i v současnosti.

⁸⁵ Dříve §72 odst.2 zákona o rodině, v současnosti §833 odst.2 občanského zákoníku.

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15.

se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.“⁸⁷ Zákon však v případě nesezdaných párů obecným soudům vůbec neumožňuje při žádosti druhého rodiče o osvojení nejlepší zájem dítěte zohlednit. Současná právní úprava, zdá se, vychází z předpokladu, že každé manželství je a priori stabilním svazkem, naopak nesezdaná soužití jsou bez dalšího nestabilními. Soudům není dána žádná možnost zjištění skutečného stavu v daném konkrétním případě. Obecné soudy jsou tak de facto nuceny ignorovat nejlepší zájem dítěte. Šimáčková zároveň poukazuje na to, že není zřejmé, jaký zájem napadaná norma vlastně chrání. Jde-li o ochranu institutu manželství, klade si otázku, zda by povolením osvojení dítěte druhým rodičem u nesezdaných párů ve výjimečných případech odůvodněných nejlepším zájmem dítěte došlo k degradaci manželství. V neposlední řadě poukazuje na to, že stát v podstatě nutí rodiče uzavřít manželství, chtějí-li dosáhnout souladu sociální a právní reality. Rozhodnutí, zda uzavřít manželství, je však individuální a vysoce intimní záležitostí dvou osob, do kterého státu nepřisluší zasahovat, což judikoval i ESLP ve věci *Emonet a další proti Švýcarsku*.⁸⁸ Tehdejší švýcarská právní úprava v podstatě odpovídala naší současné právní úpravě, byla však ESLP shledána jako rozporná s čl. 8 Úmluvy, tedy právem na respektování rodinného a soukromého života.

V současné době tedy osoby žijící v nesezdaném soužití dítě svého druha osvojit nemohou. Jedinou možností docílení souladu právní a sociální reality je pro ně uzavřít manželství. Pokud ovšem druhové z jakýchkoli důvodů uzavřít manželství nechtějí, jiné řešení zákon nezná. Přitom to, že sociální rodič není zároveň rodičem právním pro rodinu přináší mnohá úskalí. Jelikož není vůči dítěti nositelem rodičovské odpovědnosti, druh nemůže dítě zastupovat, nemá na příklad právo být automaticky informován o zdravotním stavu dítěte. Pokud by informaci po zdravotnickém zařízení požadoval, musel by prokázat, že je osoba blízká. Dále nemůže bez plné moci jako zástupce dítěte vystupovat ve škole.⁸⁹ Toto pak může komplikovat život rodiny.

3.4 Postavení dětí narozených mimo manželství

V minulosti činil zákon rozdíly mezi dětmi na základě jejich původu, kdy privilegované postavení bylo přiznáváno dětem manželským.⁹⁰ Tato nerovnost byla z našeho právního řádu

⁸⁷ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15, bod 4.

⁸⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. prosince 2007, *Emonet a další proti Švýcarsku*, č. 39051/03.

⁸⁹ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15, bod 17.

⁹⁰ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních ...*, s.666.

odstraněna v roce 1950 účinností zákona o právu rodinném. V současnosti rovnoprávnost manželských a nemanželských dětí vyplývá již z ústavního pořádku, konkrétně z čl. 32 odst.3 LZPS. Jedná se vlastně o specifické rozvedení principu rovnosti zakotveného v čl.1 a 3 LZPS. Ať už se tedy dítě narodí páru sezdánému či páru žijícímu spolu v nesezdaném soužití, mají rodiče ke svým dětem stejná práva a povinnosti. Konkrétně se jedná o práva a povinnosti spojená s osobností dítěte a práva osobní povahy (§856 ObčZ), vyživovací povinnost a právo na výživné (§859 ObčZ) a rodičovskou odpovědnost (§858 ObčZ). Vztah mezi rodiči a dětmi má také významné důsledky v rámci dědického práva. Původ dětí taktéž nemá vliv na práva a povinnosti dětí k jejich rodičům.⁹¹

3.5 Rozchod druha a družky ve vztahu k nezletilému dítěti

Mají-li rodiče nezletilé dítě, musí v případě rozchodu do budoucna vyřešit, kdo bude mít dítě nadále v péči, v jaké výši bude druhý rodič přispívat na výživu dítěte a jak často se s ním bude stýkat.⁹²

Pokud jsou rodiče dítěte manželé a chtějí se rozvést, musí být tyto otázky vždy upraveny soudním rozhodnutím, neboť jinak soud manželství nerozvede. Tedy i v případě, že se na všem dohodnou, musí soud jejich dohodu schválit. Zákon se tak snaží chránit práva nezletilých dětí, které rozpadem manželství rodičů ztrácejí zázemí a jistotu. Schválení dohody soudem má být garancí toho, že dohoda koresponduje s nejlepším zájmem dítěte.⁹³ V případě rozchodu druha a družky stát ovšem do jejich rozhodování takto nezasahuje. O uspořádání práv a povinností k dítěti v době po rozchodu jedná soud jen pokud jeden z druhů řízení sám zahájí či je-li řízení zahájeno ex offo, typicky na základě podnětu orgánu sociálně-právní ochrany dětí (§908 ObčZ).

Poživají tak manželské děti oproti těm nemanželským pro případ rozchodu jejich rodičů vyšší míru ochrany? Vždyť i děti nesezdaných párů ztrácejí rozchodem svých rodičů rodinné zázemí. Nebo jsou naopak diskriminovány děti narozené do manželství? K tomuto závěru došel Okresní soud v Jičíně, proto podal k Ústavnímu soudu návrh na zrušení ustanovení občanského zákoníku upravující povinné schválení dohody o budoucích poměrech dítěte před rozvodem manželství pro jejich protiústavnost.⁹⁴ Návrh odůvodňoval tím, že jsou manželské děti a jejich rodiče podrobovány neoprávněnému zásahu ze strany státu do rodinného života. Podle něj zákon znevýhodňuje nezletilé děti, jejichž rodiče jsou manželi, oproti potomkům nesezdaných

⁹¹KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo ...*, s. 115.

⁹²ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, 2016, č.1, s.12.

⁹³Tamtéž.

⁹⁴Konkrétně §755 odst.3, §757 odst.1 písm. b) a §906 odst.1 a 2 ObčZ.

párů, čímž dochází k jejich diskriminaci. Jelikož se v současné době u nás téměř polovina dětí rodí mimo manželství, zasahuje tak stát jen do rodinného života rozvádějících se párů a jejich dětí, zatímco na druhé straně stojí stejně početná skupina, která takovému zásahu nepodléhá. Vzniká tak nerovnost mezi dětmi na základě statusu jejich rodičů – děti ale sami nemůžou nijak ovlivnit, komu se narodí.⁹⁵

Ústavní soud však návrh zamítl. Uvedl, že v obou situacích musí být základem budoucího uspořádání poměrů dítěte rozumná dohoda rodičů. Pokud však v jednom případě tato dohoda vždy podléhá soudnímu schválení a v případě druhém jen dojde-li k neshodě mezi rodiči, pak nejde o protiústavní diskriminaci první skupiny rodičů a dětí, nýbrž pouze o „*konsekventní a logický důsledek institutu manželství jako formalizované podoby soužití dvou osob rozdílného pohlaví.*“⁹⁶ Je věcí každého páru, jakou formu partnerského soužití upřednostňuje, avšak musí tak činit s vědomím všech důsledků s tím spojených.

Ústavní soud dále uvedl, že „*je třeba vycházet z předpokladu, že to jsou právě rodiče, kteří nejlépe znají zájmy svého dítěte, dokážou je naplňovat a chránit*“⁹⁷ a pokud by soud odmítl schválit či neúměrně zasahoval do dohody rodičů, která je plně v souladu se zájmy jejich dítěte, mají možnost se proti takovému soudnímu postupu bránit. Pokud ovšem Ústavní soud nerozporuje to, že rodiče jsou těmi nejpovolnějšími rozhodnout o tom, co je pro jejich dítě nejlepší, proč tedy obligatorně každou dohodu rozvádějících se rodičů dávat k posouzení soudu?

V současnosti tedy zákon v případě rozchodu rodičů přistupuje odlišně k sezdaným a nesezdaným párům a ve svém důsledku tedy i k jejich dětem. V případě povinného schvalování dohody soudem nutí zákon rozvádějící se rodiče do soudního sporu i v případech, kdy jsou schopni se sami dohodnout. Soudní spory, a rozvody obzvláště, jsou však vždy zdrojem stresu. Místo toho, aby zákonná úprava přispívala k smírnému a mimosoudnímu vyřešení sporu, tak jen vytváří riziko ještě větší eskalace konfliktu.⁹⁸ Právní úprava tak může rodinný život ve svém důsledku spíše zkomplikovat, místo aby pomohla rodině překlenout složité období. Oproti tomu u nesezdaných rodičů neexistuje žádný zákonný prostředek, který by zajišťoval, že v případě, že se nebudou moci dohodnout či jejich dohoda nebude odpovídat zájmům dítěte, se jejich

⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 21. března 2017, sp.zn. Pl. ÚS 36/16, bod 4.

⁹⁶ Tamtéž, bod 26.

⁹⁷ Tamtéž, bod 19.

⁹⁸ KRÍSTEK, Adam. *Rodičovská odpovědnost pod drobnohledem* [online]. epravo.cz, 2. června 2016 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpovednost-pod-drobnohledem-101467.html>>.

případ před soud dostane. Je zde sice možnost zahájení řízení ex offo, zákon však nikde neřeší, jak mají soudy zjišťovat, že taková situace nastala.⁹⁹

Myslím, že do budoucna by bylo žádoucí tyto rozdíly odstranit a rozhodnout se pro jeden z modelů, který by dopadal na všechny stejně bez rozdílu. Otázkou je, který z nich zavést, osobně bych se přikláněla k tomu, aby povinné schvalování dohod bylo vypuštěno. Pokud by však bylo zachováno, souhlasím s názorem Rogalewiczové, která uvádí, že rozhodujícím hlediskem pro to, zda vést obligatorní soudní řízení, by neměl být manželský status rodičů či jeho absence, ale to, zda jsou schopni se na úpravě sami dohodnout či nikoliv.¹⁰⁰

3.6 Dílčí závěr

Nesezdaní partneři mají v přístupu k právnímu rodičovství stále mnohé překážky. V první řadě nedochází k určení právního otcovství ze zákona, ale je nutné buďto učinit souhlasné prohlášení nebo určit otcovství soudně. Určení právního rodičovství je pro druhu s družkou tedy složitější než u manželských párů, jedná se ovšem o logický důsledek toho, že mezi nimi neexistuje žádné právní pouto. Jako problematický však vnímám fakt, že zákon nedává popěrné právo putativnímu otci. Pokud chce domnělý biologický otec dosáhnout právního otcovství, potřebuje k tomu součinnost matky dítěte či právního otce.

Co se týče osvojení, mohou nesezdané páry dosáhnout jen osvojení individuálního, při kterém ale nedochází k vytvoření právních vazeb i k druhému z druhů. Nesezdaní partneři nemohou společně osvojit dítě a není jim umožněno ani osvojit dítě druhého druhu. Sociálnímu rodiči, který ovšem není biologickým rodičem dítěte, je tak přístup k právnímu rodičovství uzavřen. Nesezdaní partneři tedy nemají na výběr – buď uzavřou manželství nebo osvojení nedosáhnou. Zákon zde jasně preferuje manželství před nesezdaným soužitím.

Náš právní řád sice nerozlišuje mezi manželskými a nemanželskými dětmi, nezrovnoprávňuje ovšem sezdané a nesezdané páry, což se projevuje např. v případě rozchodu rodičů nezletilého dítěte. Rozchází-li se nesezdaný pár, posuzuje soud dohodu o budoucím uspořádáním poměrů k dítěti jen nemůžou-li se rodiče dohodnout či je-li řízení zahájeno ex offo. V případě manželů však soud dohodu posuzuje vždy, jinak manželství nerozvede

⁹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník ...*, s. 1028.

¹⁰⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Úvaha nad povinnostmi ...*, s. 157.

4 Nesezdané soužití z pohledu práva sociálního zabezpečení

V oblasti veřejného práva jsem se rozhodla blíže zaměřit na právo sociálního zabezpečení, jelikož právě tato veřejnoprávní oblast se nejvíce dotýká každodenního života osob.¹⁰¹ Cílem této kapitoly je posoudit, jak právo sociálního zakotvuje postavení osob žijících v nesezdaném soužití.

4.1 Obecně o právu sociálního zabezpečení

Právo sociálního zabezpečení reaguje na fakticky nastalé sociální události, kterými jsou na příklad nemoc, invalidita, stáří, smrt či narození dítěte. Cílem práva sociálního zabezpečení je pomoci lidem překlenout situace, kdy se dostanou do dlouhodobé nebo přechodné tíživé finanční situace.¹⁰² Nerozlišuje tudíž, zda dotyčné spojuje nějaký první svazek či nikoli, ale zajímá jej fakticita.¹⁰³ Oproti občanskému právu je tedy v právu sociálního zabezpečení družecký poměr zohledňován více, neboť sociální zabezpečení „svým posláním a celou svou konstrukcí je blíže každodenní sociální realitě než obecné právo občanské.“¹⁰⁴

4.2 Zákon o životním a existenčním minimu

Stát poskytuje pomoc občanům, jejichž příjmy nedosahují životního minima a kteří si nemohou tyto příjmy vlastním přičiněním zvýšit, ať už z důvodu věku, zdravotního stavu či jiných vážných důvodů.¹⁰⁵ **Životním minimem** je minimální hranice peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. **Existenční minimum** je minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití (§1 odst.1 ZŽEM).

Výše existenčního minima je vždy stejná, oproti tomu výše dávky životního minima se liší podle toho, zda je osoba posuzována jako jednotlivec nebo společně s jinými v rámci tzv. **společně posuzovaných osob**. Pokud je osoba posuzována s jinými, výše částky životního minima bude nižší než v případě jednotlivce. Zákonodárce totiž vychází z předpokladu, že zajišťování výživy je méně nákladné pro více osob než pro jednotlivce.¹⁰⁶ V případě, že je

¹⁰¹ Nejedná se však o jedinou veřejnoprávní oblast, která faktický poměr druhu a družky zohledňuje. Trestní právo na druhu a družku pamatuje např. u práv osob se samostatnými obhajovacími právy (§247 TR) či odepření výpovědi (§100 TR).

¹⁰² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úvaha nad povinnostmi ..., s. 154.

¹⁰³ ELISCHER, David. Několik úvah

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ ŠTANGOVÁ, Věra. TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6.vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 187.

¹⁰⁶ VESELÝ, Jiří. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2009, s.160.

osoba posuzována společně s jinými osobami, jsou částky životního minima odstupňovány podle pořadí osob. Životní minimum společně posuzovaných osob se stanoví jako úhrn částek životního minima všech těchto osob dohromady. Mezi společně posuzované osoby řadí zákon i ty, kteří společně užívají byt, s výjimkou osob, které prokáží, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby (§4 odst. 1 písm. d ZŽEM). Pod společně posuzované osoby tedy můžeme za splnění zákonných podmínek podřadit i druha s družkou.

4.3 Zákon o pomoci v hmotné nouzi

Tento zákon upravuje poskytování pomoci osobám nacházející se v hmotné nouzi za účelem zajištění jejich základních životních podmínek prostřednictvím dávek, mezi které patří **příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc**. Nestanoví-li zákon jinak, okruh společně posuzovaných osob se posuzuje podle zákona o životním a existenčním minimu (§2 odst. 1 ZPHN). Pro posuzování toho, zda nárok na pomoc v hmotné nouzi osobě vznikl či nikoli, je rozhodující institut životního minima.

4.4 Zákon o státní sociální podpoře

Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a také nákladů spojených s některými dalšími sociálními situacemi, jestliže je jejich poskytnutí ze sociálního a ekonomického hlediska důvodné (§1ZSSP). V případě nepříznivé finanční situace je za splnění zákonných podmínek možné využít dávek dle tohoto zákona, kterými jsou **příspěvek na bydlení, příspěvek na dítě, rodičovský příspěvek, porodné a pohřebné**. Smyslem tohoto zákona je zavedení solidarity ve společnosti mezi bezdětnými rodinami a rodinami s dětmi a mezi rodinami s vyššími a rodinami s nižšími příjmy. Státní sociální dávky však nemají být náhradou rodinných příjmů, ale jsou koncipovány tak, aby pomohly rodině překlenout těžké životní období.¹⁰⁷ Proto je také hlavním kritériem pro přiznání některých dávek státní sociální podpory výše příjmů rodiny za rozhodné období, je tedy důležitá aktuální finanční situace. Zákon rozlišuje mezi dávkami, jejichž výše se odvíjí od výše příjmů rodiny, a dávkami, které jsou na příjmech nezávislé. Od výše příjmů rodiny se odvíjí výše přídatku na dítě, příspěvku na dítě a porodného. Rodičovský příspěvek a pohřebné jsou na příjmu nezávislé. Účelem navázání dávek na výši příjmu rodiny je, aby byly poskytovány těm, kteří je opravdu vzhledem ke své aktuální ekonomické a sociální situaci potřebují.

¹⁰⁷ŠTANGOVÁ, Věra. TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení ...*, s. 181.

Klíčovým pojmem tohoto zákona je **rodina**. Za rodinu je považována osoba oprávněná a osoby společně s ní posuzované. Mezi společně posuzované osoby řadí zákon i druha a družku, pokud spolu s oprávněnou osobou trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby (§7 odst.1 a odst.2 ZSSP). Dále však zákon konkretizuje, že v případě druha a družky se k nim jako k osobě společně posuzované bude přihlížet jen za podmínky, že spolu s oprávněnou osobou žijí alespoň 3 měsíce (§7 odst. 7 ZSSP). Je tedy nutné posoudit, jak dlouho spolu tyto osoby žijí a zda spolu hospodaří.¹⁰⁸ Následkem podřazení druha a družky pod společně posuzované osoby je, že se příjem obou těchto osob započítává do příjmu rodiny. Tento vyšší příjem má ovšem za následek menší pravděpodobnost splnění podmínek nároku na dávku a v případě jejich splnění přiznání dávky v nižší výši. Jinými slovy, čím vyšší příjem, tím méně dávek a v nižší míře.

Z nedávného sociologického výzkumu ovšem vyplynulo, že páry žijící v nesezdaném soužití často hospodaří odděleně a finance nesdílejí. Oproti manželství je u nesezdaných párů až 2,5krát vyšší šance, že budou hospodařit odděleně¹⁰⁹. Právo sociálního zabezpečení ovšem vychází z předpokladu, že osoby sdílející domácnost hospodaří společně. Jelikož výše příjmů domácnosti snižuje či může i úplně vyloučit nárok na dávku, může to mít negativní dopad na ekonomicky slabšího druha.

4.5 Zákon o nemocenském pojištění

Nemocenské pojištění slouží k finančnímu zabezpečení pracujících občanů v případě nemoci, úrazu, těhotenství a mateřství. Je určeno především pro ekonomicky činné občany. Dávky nemocenského pojištění jsou peněžitými dávkami, které je možno vyplácet opakovaně, za splnění zákonem stanovených podmínek na ně vzniká nárok ex lege.¹¹⁰ Jejich účelem je kompenzovat ztrátu nebo snížení příjmu osoby v důsledku určité sociální události. Ze systému nemocenského pojištění mohou být zaměstnancům poskytnuty tyto dávky – **nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, dávka otcovské poporodní péče, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství**.

Pojištění se účastní pouze fyzické osoby, kdy za splnění zákonných podmínek pro vznik a trvání nemocenského pojištění je pro zákonem jmenované osoby (zaměstnanec) pojištění povinné (§5 ZNP). Pro osoby samostatně výdělečně činné je zdravotní pojištění dobrovolné.¹¹¹

¹⁰⁸ ŠTANGOVÁ, Věra. In TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení ...*, s. 186.

¹⁰⁹ HAMPLOVÁ, Dana. *Nesezdané soužití – společné ...*, s. 275.

¹¹⁰ ZEMANOVÁ, Jana. In TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení ...*, s.105.

¹¹¹ Tamtéž, s. 109.

Peněžítá pomoc v mateřství je dávka náležející pojištěnce, případně pojištěnci, v době pokročilého těhotenství a po porodu v souvislosti s péčí o narozené dítě.¹¹² Nárok existuje bez ohledu na to, zda matka dítěte uzavřela manželství či nikoli. Za zákonem vymezených podmínek na ni má nárok i pojištěnec, tedy muž, který o dítě pečuje a zároveň je otcem dítěte nebo manželem ženy. **Dávka otcovské poporodní péče** je určena pojištěnci, který pečuje o dítě, jehož je otcem. Opět je tedy jedno, jestli je manželem matky či ne. Na **ošetřovné** má nárok zaměstnanec v případě nutnosti ošetřování člena domácnosti, jestliže to vyžaduje jeho zdravotní stav z důvodu nemoci, úrazu nebo jestliže to vyžaduje stav členky domácnosti bezprostředně po porodu. Podmínkou nároku na ošetřovné je sdílení domácnosti (§39 ZNP). Druh s družkou tedy za zákonem stanovených okolností budou mít na ošetřovné nárok.

4.6 Zákon o důchodovém pojištění

Účelem důchodového pojištění je zajištění osob pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele. Důchodové pojištění je pro některé fyzické osoby povinné (§5 ZDP), pro některé dobrovolné (§6ZDP). Z pojištění se poskytuje **starobní, invalidní, vdovský/vdovecký a sirotčí důchod**.

Podmínkou vyplacení **vdovského/vdoveckého důchodu** je existence manželského poměru v době smrti. Pro vznik nároku není podstatné, jak dlouho manželství trvalo, a ani to, zda v době smrti spolu manželé žili ve společné domácnosti či nikoliv. Manželství však muselo existovat v době úmrtí, pokud bylo v té době již rozvedeno, bývalý manžel či manželka nárok mít nebudou.¹¹³ Jelikož je vdovský/vdovecký důchod navázán výlučně na existenci manželství, druhové nebudou mít nikdy nárok na tuto dávku v důsledku úmrtí druhého druhu. Nezáleží ani na tom, jak dlouho jejich soužití trvalo. Rozhoduje výlučně právní stav trvání manželství v době smrti.

Oblast důchodového pojištění tedy na faktický poměr druhu a družky nepamatuje. V odborné literatuře je důvod, proč tomu tak je, spatřován v časovém horizontu, ve kterém toto pojištění působí. Důchodové pojištění zohledňuje manželství jako institut založený na trvalosti svazku, oproti tomu nesezdané soužití je považováno jen za přechodnou událost.¹¹⁴ Na vdovský/vdovecký důchod však nemají nárok ani registrovaní partneři.

¹¹² Tamtéž, s. 118.

¹¹³ RYBA, Jan. In TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení ...*, s. 172.

¹¹⁴ ELISCHER, David. Několik úvah ...

Další dávkou v oblasti důchodového pojištění je **sirotčího důchod**. Na sirotčí důchod má, za splnění zákonných podmínek, nárok dítě bez ohledu na to, zda jeho rodiče byli sezdáni či nikoli. Zákon zde reflektuje zásadu rovnosti manželských a nemanželských dětí.

4.7 Dílčí závěr

Z výše uvedeného je patrné, že v oblasti sociálního zabezpečení je na druha a družku pamatováno. Předpisy sociálního zabezpečení vychází z fakticity situace a za splnění zákonných podmínek je nesezdané soužití stavěno na roveň manželství. Druh s družkou tak mohou dosáhnout na dávky v rámci zákona o nemocenském pojištění. Na druha s družkou je pamatováno i zákonem o státní sociální podpoře, o pomoci v hmotné nouzi a o životním a existenčním minimu. Za splnění zákonem stanovených podmínek posuzují tyto zákony druha s družkou, stejně jako manžele, společně. To však pro ně v praxi znamená nárok na dávku v nižší míře či nárok může být úplně vyloučen. Společné posuzování je pro ně tedy spíše nevýhodné než výhodné. Na druhou stranu se stát snaží zabránit tomu, aby se lidem nedostalo větších výhod, než je odůvodněné a spravedlivé.

Důvodem pro společné posuzování druha a družky je předpoklad, že osoby sdílející domácnost hospodaří společně. Z nedávného sociologického průzkumu však vyplynulo, že v praxi mají druhové tendenci hospodařit spíše odděleně. Společné posuzování tak může mít negativní dopady na ekonomicky slabšího druha. Do budoucna tedy možná bude nutné přehodnotit nastavení sociální politiky tak, aby více odpovídala společenské realitě.

Jedinou z rozebraných oblastí, která družecký poměr vůbec nereflektuje, je důchodové pojištění. V současnosti nemají druhové žádnou možnost bez uzavření sňatku na tuto dávku dosáhnout. Je však takto nastavený systém správný? Pozůstalý manžel bude mít nárok na vdovský důchod třeba i v případě, že manželství trvalo jen pár měsíců, oproti tomu pozůstalý druh, který žil s družkou ve vztahu několik dekad, mít nárok nikdy nebude. Taktéž vycházíme-li z premisy, že institucionalizovaná forma partnerského soužití s sebou oproti nesezdanému soužití nese garanci trvalosti takového vztahu (což je již vzhledem k vysoké rozvodovosti diskutabilní), proč zákon nepřiznává nárok na tuto dávku i registrovaným partnerům?

5 Úvahy de lege ferenda

Cílem této kapitoly je se s pomocí vybraných zahraničních inspiračních zdrojů zamyslet nad tím, jak by mohla být problematika nesezdaného soužití v našem právním řádu řešena do budoucna.

5.1 Je čas na změnu?

V České republice jsou páry žijící v nesezdaném soužití zatím spíše přehlíženy, a to jak v odborné literatuře, tak i na zákonodárné úrovni. Při rekonstrukci soukromého práva se zavedením tohoto institutu zákonodárce vůbec nepočítal, což vyplývá z *Principů a východisek nového kodexu soukromého práva*, kde je jako jeden z důvodů pro nepotřebnost právní úpravy nesezdaného soužití uvedena absence společenské poptávky.¹¹⁵ Opravdu tomu tak však je? Nesezdaných párů stále přibývá, stejně tak dětí rodících se z těchto svazků. Do budoucna je dle sociologů také možné, že počet nesezdaných soužití bude dále narůstat, neboť děti vyrůstající v domácnostech nesezdaných rodičů přeberou tyto hodnoty, čímž dojde k dalšímu poklesu uzavíraných manželství.¹¹⁶ Dle mého názoru však počet párů žijících v nesezdaném soužití tvoří již nyní významnou populační skupinu, proto by bylo v hodné změnit legislativní přístup co nejdříve.

5.2 Vybrané inspirační zdroje pro úvahy de lege ferenda

Přístupy k nesezdanému soužití, stejně jako k manželství či registrovanému partnerství, se liší stát od státu. Některé země např. umožňují uzavřít manželství i registrované partnerství bez ohledu na pohlaví osob a jejich sexuální orientaci. Jako možný inspirační zdroj pro právní úpravu nesezdaného soužití de lege ferenda, jsem se proto snažila najít právní řád, který by manželství a registrované partnerství zakotvoval obdobně jako u nás tak, aby mohlo nesezdané soužití koexistovat s těmito instituty. Nám nejbližší právní řády, tedy Rakousko, Německo a Slovensko, však ve svých právních rádech nesezdané soužití taktéž nikde nevymezují a komplexněji se mu nevěnují. Zajímavý přístup zvolilo Maďarsko, proto se blíže zaměřím na jeho právní úpravu. Ještě před tím však jako možné inspirační zdroje zmíním činnost Komise pro evropské rodinné právo a Model Family Code.

¹¹⁵ ELIÁŠ, Karel; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s.180.

¹¹⁶ KREIDL, Martin. Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití? *Sociální studia*, Brno: FSS MU, 2010, roč. 7, č. 4, s. 86.

5.2.1 Činnost Komise pro evropské rodinné právo

Komise pro evropské rodinné právo, anglicky Commission on European Family Law (CEFL), byla založena v roce 2001 skupinou mezinárodních vědců s cílem pomoci harmonizovat a unifikovat evropské rodinné právo.¹¹⁷ Mezi právní oblasti, na které se Komise zaměřuje, patří rozvod a vzájemná vyživovací povinnost po rozvodu, rodičovská odpovědnost, manželské majetkové právo a nejnověji taktéž právě nesezdané soužití. Výstupem činnosti komise je vytvoření obecných principů v daných oblastech. Jelikož nesezdané soužití bylo zatím zpracováváno jako poslední, jsou v současnosti přístupné jen národní zprávy, ze kterých je možné vyčíst, jakým způsobem je nesezdané soužití upraveno v konkrétních zemích. Nicméně principy vypracované na základě těchto zpráv v době zpracování této práce ještě publikovány nejsou. Nutno zdůraznit, že se jedná o akademickou práci, která není nijak závazná. Nekoncipuje tedy závazné právní normy, ale určité standardy odpovídající všeobecně sdíleným evropským hodnotám, které mohou sloužit jako inspirace pro národní právní úpravy.

5.2.2 Model Family Code

Model Family Code (dále jen MFC) byl vytvořen v roce 2006 německou právníčkou Ingeborg Schwenzer¹¹⁸ za podpory Komise pro evropské rodinné právo. Autorka při jeho tvorbě nevycházela pouze z úprav evropských zemí, ale dílo bylo inspirováno i kanadskou, australskou a novozélandskou právní úpravou.¹¹⁹ Opět se nejedná o závazné dílo, má představovat jakýsi ideální evropský kodex, sloužící jako inspirační zdroj pro národní právní úpravy.

MFC se zaměřuje na problematiku partnerství a poměrů mezi rodiči a dětmi a jeho autorka představuje moderní a progresivní podobu jejich možného legislativního zakotvení. MFC je vystavěn na principu zákazu zasahování státu do soukromé sféry jednotlivce s respektem k jeho autonomii vůle. Mnoho právních řádů váže odpovědnost a povinnosti v rámci rodinněprávních vztahů na uzavření manželství. Této odpovědnosti je tedy možné se vyhnout životem v nesezdaném svazku. MFC zdůrazňuje, že není úlohou státu diktovat lidem, jak mají žít. Na druhou stranu je ale úkolem rodinného práva zajistit, aby nikdo nemohl uniknout odpovědnosti vyplývající z rodinněprávního poměru. Klíčová by měla být podstata vztahu, ne jeho právní forma.¹²⁰ Proto by do budoucna nemělo být manželství jediným

¹¹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Harmonizace a unifikace rodinného práva v Evropě. *Právo a rodina*, 2003, roč. 4, č. 2, s. 1–2.

¹¹⁸ Za spolupráce Mariel Dimsey.

¹¹⁹SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code. From a Global Perspective*. 1. vydání, Antwerpen: Intersentia, 2006, s. 5.

¹²⁰ Tamtéž, s. 5.

institutem přinášející s sebou odpovědnost v oblasti rodinného práva, ale měla by se vázat i na nesezdané svazky.

V souladu s touto myšlenkou je pak v čl. 1.1 MFC vymezeno partnerství („*partnership*“), jako **právní poměr založený manželstvím¹²¹ nebo i poměr nezaložený manželstvím za podmínky, že poměr trval více než 3 roky, narodilo se z něj dítě nebo jeden z partnerů poskytl podstatný příspěvek do společného vztahu nebo za účelem individuálního prospěchu druhého z partnerů.**

Co se týče prokazování, zda takový poměr mezi druhy existuje či ne, můžeme vycházet z faktorů jako jsou délka vztahu, existence společného obydlí, intimní vztah mezi druhy, stupeň finanční (ne)závislosti druhů, vlastnictví, užívání a nabývání majetku a další.¹²² Ve vztahu k partnerství pak MFC obsahuje instituty snažící se o nalezení rovnováhy v majetkové sféře partnerského soužití s cílem ochrany ekonomicky slabšího partnera jak v době soužití, tak pro případ zániku partnerství. Jedná se na příklad o regulaci finančních příspěvků do partnerství, institutu rodinného domu a jeho vybavení či zavedení pravidel pro majetkové vyrovnání pro případ zániku partnerství.¹²³

MFC se věnuje i určování rodičovství. V případě mateřství se nijak neodlišuje od standardního pojetí, když stanoví, že matkou je žena, která dítě porodila (čl. 3.4 MFC). V případě otcovství se však autorky distancují od tradičních systémů domněnek, a to ze dvou důvodů. Prvním je fakt, že v dnešní době medicinského pokroku jsme oproti minulosti schopni určit otcovství téměř stoprocentně. Za druhé dnes evropské právní řády již nijak nediskriminují nemanželské děti oproti těm nemanželským. Určení druhého rodiče je založeno na autonomii vůle. Právní rodičovství tak lze založit prohlášením osoby o rodičovství, za souhlasu matky, která dítě porodila. Další možností je určení rodičovství soudem. Popěrné právo je dáno nejen matrikovým rodičům, ale i dítěti a biologickému (putativnímu) otcovi (čl. 3.6–3.9 MFC). Genetický otec může popírat otcovství ve lhůtě šesti měsíců od narození dítěte. V případě, že neexistuje rodinný vztah mezi dítětem a jeho právním otcem, má toto právo ve lhůtě jednoho roku od okamžiku, kdy se dozvěděl o možnosti svého otcovství a kumulativně i o neexistenci vazby mezi dítětem a právním otcem. Pokud je dítěti více než 12 let, musí se zahájením řízení o popření vyslovit souhlas.

¹²¹ MFC umožňuje uzavřít manželství i stejnopohlavním párům, institut registrovaného partnerství tedy vůbec neupravuje.

¹²² SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code ...*, s. 8.

¹²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Recenze díla Schwenger, I., Dimsey, M.: *Model Family Code. From a Global Perspective*. Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2006, 257 s. *Právník*, 2007, roč. 2007, č. 10, s. 1143.

V neposlední řadě upravuje MFC i problematiku osvojení nezletilého (čl. 3.11 MFC). Nezletilé dítě může být osvojeno společně dvěma osobami nebo jednotlivcem. Společné osvojení není navázáno na manžele, ale může se jednat o jakékoli dvě osoby, tedy i nesezdané dvojice bez ohledu na pohlaví.¹²⁴ Osvojení druhým rodičem je umožněno.

5.2.3 Maďarská právní úprava

Maďarské rodinné právo rozeznává tři druhy vztahů – **manželství, registrované partnerství a nesezdané soužití**. Manželství je tradičně vyhrazeno jen pro osoby odlišného pohlaví. Registrované partnerství, jehož uzavření bylo zákonem poprvé umožněno v roce 2009, je určeno homosexuálním párům.

Nesezdané soužití není pro maďarský právní řád žádnou novinkou, poprvé bylo zákonem definováno již v roce 1977. Tehdy se nesezdané soužití vztahovalo jen na vztah muže a ženy, v roce 1996 však byla definice rozšířena i na osoby stejného pohlaví. V současné době dle platné a účinné právní úpravy se za nesezdané partnery považují **osoby opačného i stejného pohlaví, které spolu žijí ve společné domácnosti, v citovém svazku a ekonomickém společenství, aniž by mezi sebou uzavřeli manželství či registrované partnerství. Nesezdané soužití je vyloučeno u příbuzných v řadě přímé a sourozenců**. Jedná se o faktický stav, nesezdané soužití vznikne naplněním znaků popsanych v zákonné definici bez potřeby naplnění formálních podmínek či registrace. Pro vznik nesezdaného soužití musí tedy mezi druhy kumulativně existovat společná domácnost, citový svazek a ekonomické společenství. Naplnění těchto složek se však posuzuje komplexně a ve vzájemné souvislosti.¹²⁵ Dočasná absence jedné ze složek, např. dlouhodobá hospitalizace jednoho z druhů či delší dobu trvající stáž v zahraničí znamenající absenci společného soužití, nezapříčiní neexistenci či zánik nesezdaného soužití, pokud ostatní složky zůstanou zachovány.¹²⁶ Dříve právní úprava vylučovala existenci nesezdaného soužití, pokud jeden z druhů uzavřel manželství či registrované partnerství s třetí osobou či žil v kohabitaci s třetí osobou.¹²⁷ V současnosti trvající manželství či registrovaného partnerství s třetí osobou existenci nesezdaného soužití nebrání za předpokladu, že životní společenství v rámci manželství či registrovaného partnerství fakticky

¹²⁴ SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code ...*, s. 115.

¹²⁵ FUGLINSZKY, Ádám. Hungarian Law and Practice of Civil Partnerships with Special regard to Same-sex Couples. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2017, vol.9, n.2, s.288.

¹²⁶ SZEIBERT, Orsolya. *National Report: Hungary* [online]. ceflonline.net. 2015. Dostupné na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungary-IR.pdf>>. s. 4.

¹²⁷ SZEIBERT, Orsolya. How Cohabitants and Registered Partners Can or Cannot Be a Childs Legal Parents in Hungary with a Special View to the Pater Est Principle for Cohabitants. *The International Survey of Family Law*, 2011, s.214.

zaniklo. Pokud je tedy manželství či registrované partnerství jen prázdným právním poutem bez opory v reálném životě, může s ním nesezdané soužití simultánně existovat. Stejně jako vznik, je i zánik nesezdaného soužití otázkou fakticity. Nesezdané soužití zanikne, uzavrou-li mezi sebou druhové manželství či registrované partnerství. Dále také v případě, že se druhové rozejdou, tzn. zanikne mezi nimi společná domácnost, citové pouto a ekonomické společenství. Z povahy věci zanikne nesezdané soužití i smrtí.

V minulosti byla vedle definice nesezdaného soužití zákonem upravena jen pravidla týkající se nabývání majetku. V nedávné době však, podobně jako u nás, došlo v Maďarsku k velké rekodifikaci soukromého práva. S ohledem na měnící se poměry ve společnosti¹²⁸ se při vytváření nové úpravy vycházelo z potřeby podrobnější úpravy nesezdaného soužití. Dle návrhu rekodifikační komise mělo být na nesezdané soužití nově nahlíženo čistě jako na rodinněprávní poměr a nesezdané soužití tak mělo být jako celek zakotveno v rámci knihy čtvrté upravující rodinné právo. Během schvalovacího procesu si však konzervativní strany v Parlamentu prosadily vypuštění některých ustanovení a právní úprava byla rozdělena do dvou knih. V současnosti je tak nesezdané soužití upraveno na dvou místech. Obecná pravidla upravující nesezdané soužití se nacházejí v třetí části knihy šesté upravující právo obligační, kde je toto soužití chápáno jako zvláštní druh smlouvy. Rodinněprávní důsledky nesezdaného soužití jsou pak upraveny v třetí části knihy čtvrté upravující rodinné právo. Rodinněprávní účinky (konkrétně právo na výživné a bydlení po rozchodu) má nesezdané soužití jen v případě, že se druhům narodí společné dítě a jejich soužití trvalo alespoň jeden rok. Pokud společné dítě nemají, uplatní se obligační pravidla v rámci knihy šesté. Kohabitace tak spíše než povahu rodinněprávního institutu, **má povahu smlouvy, která může, ale nemusí, mít dopady do rodinného práva.**¹²⁹ Výsledkem rekodifikace je tak sice podrobnější úprava nesezdaného soužití, než tomu bylo v minulosti, ovšem v menší míře, než bylo původně zamýšleno.

Z majetkového hlediska mají druhové na výběr buď uzavření **družecké majetkové smlouvy** nebo pro ně ze zákona nastupuje **majetkový režim odpovídající modifikovanému majetkovému režimu u manželů.** Majetkovou smlouvou mohou do budoucna pro dobu trvání jejich nesezdaného soužití upravit své majetkové poměry.¹³⁰ V dohodě si mohou zvolit kterýkoli ze zákonných majetkových režimů (s případnými odchylkami), dokonce i režim společného jmění, který je u nás vyčleněn jen pro manžele. Taktéž si mohou upravit otázku

¹²⁸ V Maďarsku taktéž narůstá počet dvojic žijících v nesezdaném soužití a stále více dětí se rodí nesezdaným rodičům.

¹²⁹ SZEIBERT, Orsloya. *National Report ...*, s. 9.

¹³⁰ SZEIBERT, Orsloya. *National Report ...*, s.30–31.

výživného či bydlení po rozchodu. Aby byla dohoda platná, musí být notářsky ověřena nebo podepsána advokátem.¹³¹ Ve vztahu k třetím osobám má dohoda účinky jen v případě, že je zapsána v Registru majetkových smluv kohabitantů („*Register of Property Agreements of Cohabitants*”) či v případě, že prokáží, že o ní třetí osoba věděla.

Pokud smlouvu neuzavřou, uplatní se zákonný majetkový režim. Jedná se o režim odděleného jmění, kdy pouhý fakt, že spolu druhové žijí v nesezdaném soužití nezakládá spoluvlastnictví. Spoluvlastnictví vzniká jako u jakékoli jiné dvojice osob, tedy hlavně tím, že se stanou oba stranami smlouvy (příkladem může být společná koupě). V případě ukončení soužití mají nárok na část společně nabytého majetku podle míry, kterou k jeho nabytí přispěli. I jakákoliv práce v domácnosti, péče o dítě či pomoc druhovi v rámci jeho podnikání je považována za příspěvek k nabytí majetku. Pokud příspěvek není možno ohodnotit, náleží majetek oběma rovným dílem.

Za určitých podmínek mají vůči sobě druhové nárok na výživné a zajištění bydlení po rozchodu. **Výživné** může bývalý druh požadovat v případě, že nesezdané soužití trvalo alespoň jeden rok a druhové spolu mají nezletilé dítě. Další podmínkou je, že si druh není schopen výživu sám obstarat a druhá strana je způsobilá výživu poskytnout bez toho, aby byla ohrožena její schopnost zajišťovat výživu sobě a svému dítěti. Nárok však nevznikne zapříčinil-li žadatel rozpad vztahu svým zavrženíhodným životním stylem či jeho chování po rozpadu vztahu vážně ohrozilo zájmy druhé strany.¹³² Výživné je možno požadovat okamžitě po rozchodu, nejpozději však do jednoho roku od rozchodu. Právo na výživné zaniká, pokud druh uzavře manželství, registrované partnerství či začne žít v nesezdaném soužití s třetí osobou.

Co se týče **práva na zajištění bydlení po rozchodu** v případě, kdy právní titul svědčil výlučně jen jednomu z druhů, může bývalému druhovi, kterému toto právo nesvědčilo, být na jeho žádost soudně uděleno právo nadále setrvat v takové nemovitosti. Soud návrhu vyhoví, pokud nesezdané soužití trvalo alespoň jeden rok a druhové mají společné nezletilé dítě. Dále nesmí mít navrhovatel jiný dům či byt, kam by se mohl přestěhovat. Ve výjimečných a odůvodněných případech může dokonce soud druhu, kterému náleží výlučné vlastnické či jiné právo, úplně z užívání nemovitosti ve prospěch navrhovatele vyloučit. Soud může v rozhodnutí určit dobu i podmínky, po kterou takové oprávnění bude trvat.

Ze zákona mají tedy oba tyto nároky, tj. na výživné a bydlení po rozchodu, druhové vůči sobě jen v případě, že spolu žili alespoň jeden rok a mají společné nezletilé dítě. V původním návrhu bylo upraveno právo na výživné a právo na bydlení po rozchodu i pro případ, kdy

¹³¹ FUGLINSZKY, Ádám. *Hungarian Law ...*, s.291.

¹³² SZEIBERT, Orsloya. *National Report ...*, s.25.

nesezdaní partneri děti neměli, ale žili spolu v nesezdaném soužití po dobu nejméně 10 let, při schvalování v Parlamentu však bylo vypuštěno. Současná právní úprava tedy znevýhodňuje bezdětné druhy, kteří pro případ rozchodu nejsou chráněni.

Během nesezdaného soužití mají mezi sebou druh s družkou **povinnost solidarity**. Tato povinnost sice není zakotvena v občanském zákoníku, ale vyplývá z judikatury maďarského Ústavního soudu.¹³³ Stejně jako u nás neumožňuje maďarský právní řád společné osvojení nesezdaným párem, ani není možné osvojení dítěte druhým rodičem. Taktéž není dáno popěrné právo putativnímu otci. Oproti naší právní úpravě není na druhy pamatováno v oblasti dědického práva v případě dědění ze zákona.¹³⁴ Jedinou možností, jak dosáhnout toho, aby po sobě druhové mohli dědit, je sepsání závěti. V případě úmrtí jednoho z druhů má však na rozdíl od českého právního řádu pozůstalý druh za splnění zákonem stanovených podmínek nárok na **vdovský/vdovecký důchod**. Nárok vzniká, pokud spolu druhové žili nepřetržitě po dobu jednoho rok a ze vztahu se narodilo společné dítě, či v případě, že spolu žili po dobu deseti po sobě jdoucích letech.¹³⁵

V roce 2009 zavedlo Maďarsko **Registr prohlášení kohabitantů** („*Register of Cohabitants' Statements*“, dále jen „*Registr*“), který je veden maďarskou notářskou komorou. Registrace není povinná, zápis má pouze deklaratorní charakter, nevytváří statusový poměr. Zakládá vyvratitelnou domněnku existence nesezdaného soužití, což je užitečné pro důkazní potřeby v případě majetkových sporů mezi druhy. Registrace je možná pro osoby starší 18 let, které jsou právně způsobilé učinit společné prohlášení o kohabitaci. Prohlášení se činí před notářem. Registrace zaniká úmrtím jednoho z druhů, uzavřením manželství či registrovaného partnerství (ať už mezi sebou či s třetí osobou) nebo i jednostranným prohlášením. Zápis z Registru může být vymazán tedy i z vůle jen jednoho z druhů, v takovém případě bude druhý o výmazu písemně vyrozuměn. Zároveň každá osoba může být v registru jen jednou, tedy registrace nesezdaného soužití s určitou osobou brání registraci nesezdaného soužití s osobou jinou.

Od 1. ledna 2010 začal záznam o nesezdaném soužití v Registru představovat podklad pro právní domněnku otcovství dítěte matky. Pokud matka nebyla v době od početí dítěte do jeho narození provdaná, za právního otce dítěte se považoval muž, se kterým v této době žila v nesezdaném soužitím, pokud toto soužití bylo zapsáno do Registru. Toto ustanovení však

¹³³ FUGLINSZKY, Ádám. *Hungarian Law ...*, s.291.

¹³⁴ SZEIBERT, Orsloya. *National Report ...*, s.30–31.

¹³⁵ KAPITÁNY, Balázs, MAKAY, Zsuzsanna. *Family Policies: Hungary* [online]. 2014. perfar.eu. Dostupné na <<https://www.perfar.eupolicy/family-children/hungary>>.

bylo k 31. prosinci 2010 zrušeno, účinné tedy bylo pouhý rok. Důvod pro zrušení byla administrativní zátěž, kterou toto ustanovení přineslo. U veřejnosti se však těšilo oblibě, což se dalo vyzorovat z počtu registrací za daný rok.¹³⁶

5.3 Dílčí závěr

Maďarská právní úprava, ovšem v původně zamýšlené podobě upravující nesezdané soužití na jednom místě jako čistě rodinněprávní institut, by nám, dle mého názoru, v budoucnu mohla sloužit jako inspirace. Jako velké pozitivum maďarské úpravy vnímám upravení definice nesezdaného soužití, která tak jasně stanovuje, co je pod tímto pojmem v zákoně chápáno. Během nesezdaného soužití je mezi druhy vyžadována solidarita. Maďarsko dále chrání druha s družkou pro případ rozpadu vztahu zavedením nároku na výživné, řeší též otázku bydlení pro případ rozchodu. Tyto nároky vznikají v případě, že soužití trvalo alespoň jeden rok a ze vztahu se narodilo společné dítě. Jako žádoucí bych však viděla zavedení ochrany i v případech bezdětných párů, za předpokladu, že soužití trvalo delší dobu. V oblasti sociálního zabezpečení pak vnímám jako pozitivum, že je druhům umožněno za zákonem stanovených podmínek dosáhnout i na vdovský/vdovecký důchod.

Další možný inspirační bod nacházím v Registru prohlášení kohabitantů. Registrace není povinná, a i když nevytváří právní status, je možno zápis v ní použít pro prokazování existence nesezdaného soužití. Užitečné, dle mého názoru, bylo i spojení registrace s podkladem pro určení právního otcovství. Jeví se mi to praktické hlavně v případě, má-li pár více dětí, jelikož v současnosti je u každého dítěte zvlášť nutné činit souhlasné prohlášení před příslušným orgánem. Pokud by byla obdoba maďarského Registru zavedena i u nás, spojila bych se zápisem nesezdaného soužití pro druhy i získání statusu osoby blízké. Tento zápis by pak mohl usnadnit prokazování existence vztahu mezi druhem a družkou na příklad v situaci náhlé hospitalizace jednoho z druhů v nemocnici.

Z Model Family Code vyzdvihnu myšlenku, že za rodinněprávní poměry je nutné nést odpovědnost bez ohledu na to, zda jsou založeny manželstvím či nikoli. Dále bych po vzoru MFC do budoucna umožnila osvojení druhým rodičem i nesezdaným párům. Vždyť přijmout za své cizí dítě se všemi právními důsledky – rodičovskou odpovědností počínaje a dědickými nároky konče – je daleko větší závazek a odpovědnost než uzavření manželství, které může být rozvedeno. Stejně tak i společné osvojení bych nelimitovala jen pro manželské páry. Každé druhé manželství se v dnešní době rozvádí, argumentace, že tedy oproti nesezdaným párům

¹³⁶ SZEIBERT, Orsolya. How Cohabitants... , s.216.

poskytuje dětem stabilnější zázemí, v současné společnosti již neplatí. Na posledním místě, bych z MFC byla pro převzetí právní úpravy popěrného práva putativního otce.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zhodnotit, v jakém právním postavení se dle našeho právního řádu nacházejí osoby žijící v nesezdaném soužití, posoudit, zda jim tato právní úprava poskytuje dostatečnou ochranu, a nakonec navrhnout, jakým směrem by se mohla do budoucna právní úprava nesezdaného soužití ubírat.

Na základě provedené právní analýzy jsem dospěla k následujícím závěrům. Zákon nesezdané soužití výslovně nedefinuje, v současné právní úpravě neexistují ani speciální pravidla, která by na druhy dopadala. Proto je nutné družecký poměr podřazovat pod jiné pojmy jako osoba blízká, osoba spolužijící, společná či rodinná domácnost. Právní úprava nesezdaného soužití v českém právním řádu je tak roztržštěná, nesystematická a pro laickou veřejnost, trůufám si tvrdit, velmi nepřehledná, což může v praxi vést k právní nejistotě druhů.

Ačkoli náš právní řád nesezdané soužití výslovně a komplexně neupravuje, nelze říci, že by jej úplně přehlížel. To je nejvíce patrné v právu sociálního zabezpečení, kde je družecký poměr, za splnění zákonem stanovených podmínek, staven na roveň manželství. Pro účely některých dávek jsou druhové, stejně jako manželé, posuzováni společně. To má však pro ně spíše negativní dopady, neboť společné posuzování vede k snížení výše dávky či nárok na dávku může úplně vyloučit. Právo dále zavádí rovnoprávnost dětí narozených do manželství a dětí narozených nesezdaným párům. Rodiče tak mají ke svým dětem, a opačně děti ke svým rodičům, stejná práva a povinnosti, bez ohledu na to, zda jsou rodiče manželé či nikoli. Rodičovství a jeho výkon tak není vázáno na manželství. Dále dává zákon neprovdané matce vůči otci jejího dítěte nárok na výživu pro sebe a přiměřenou náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Druhové se taktéž mohou domáhat ochrany proti domácímu násilí.

Oproti tomu se druhové ex lege nemohou v běžných záležitostech navzájem zastupovat. Dále k sobě nemají vyživovací povinnost ani během vztahu, ani v případě jeho rozpadu. Mezi druhy nevzniká žádné specifické majetkové společenství. Taktéž mezi nimi nedochází ke vzniku odvozeného právního důvodu bydlení. Stejně tak na druhy nedopadají ustanovení chránící rodinnou domácnost v oblasti obvyklého vybavení rodinné domácnosti a ochrany obydlí, a to ani v případě, že s nimi v domácnosti žije nezletilé dítě. V případě úmrtí jednoho z druhů dědí pozůstalý druh ve druhé či třetí dědické třídě. Má-li tedy zůstavitel potomka, druh ze zákona dědit nebude. Co se týče přístupu k rodičovství, nemohou druhové společně osvojit dítě, stejně tak nemohou ani osvojit dítě druhého druha. V právu sociálního zabezpečení jsou

přehlížení v oblasti důchodového pojištění, kdy v případě úmrtí druhá pozůstalý druh nikdy nebude mít nárok na vdovský/vdovecký důchod.

Osobně se domnívám, že naše právní úprava v současné podobě neposkytuje osobám žijícím v nesezdaném soužití dostatečnou ochranu. Zákon v mnoha ohledech jasně preferuje manželství před nesezdaným soužitím. Zákonodárce i Ústavní soud ve svých nálezech, dle mého názoru až tvrdohlavě, trvají na zachování privilegovaného postavení manželství a udržení statusu quo, čímž ovšem zavírají oči před současnou společenskou realitou. Dle statistik se počty osob žijících v nesezdaném soužití stále zvyšují. V současnosti taktéž téměř polovina dětí vyrůstá v domácnosti nesezdaných rodičů. Poměry ve společnosti se změnila a je načase, aby na tento společenský vývoj zákonodárce reagoval. Právní úprava má odpovídat aktuálnímu stavu ve společnosti a život zjednodušovat, ne komplikovat.

I přes veškerou kritiku si jsem vědoma toho, že ne všechny osoby žijící v nesezdaném soužití by na podrobnější právní úpravě mohly mít zájem. Pro ekonomicky silnějšího z druhů je současná právní úprava výhodná, v případě rozpadu vztahu může prostě odejít bez dalších právních závazků. Taktéž důvodem, proč spousta mladých párů volí před uzavřením manželství nejprve život v nesezdaném soužití, je možnost vztah kdykoli ukončit bez jakýchkoli formalit. Na druhou stranu jsem ale toho názoru, že v případech, kdy se ze vztahu druhá a družky narodí dítě, či v případech nesezdaných soužití dosahujících určitého stupně trvalosti, by zákon měl jistou garanci ochrany práv poskytovat.

Taktéž je na zákonné úrovni nepochybně těžké nesezdané soužití zakotvit tak, aby nedošlo k setření rozdílů mezi ním a manželstvím. Podíváme-li se však do zahraničních úprav, zjistíme, že to není nemožné. Jako inspirace by nám, dle mého názoru, mohla sloužit maďarská právní úprava, která je v některých oblastech úpravy a ochrany nesezdaného soužití dále než ta naše. Dále pro budoucí pojetí právní úpravy může jako vzor sloužit i Model Family Code či činnost Komise pro evropské rodinné právo.

Seznam použité literatury

Monografie a učebnice

BEZOUŠKA, Petr a kol. *Soudní judikatura ve světle nového občanského zákoníku. Komentovaný rejstřík judikatury a její použití po rekodifikaci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 748 s.

ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001. 302 s.

HAMPLOVÁ, Dana. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. 52 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 400 s.

RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s.

SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code. From a Global Perspective*. 1. vydání, Antwerpen: Intersentia, 2006. 257 s.

TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 320 s.

VESELÝ, Jiří. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2009. 201 s.

Komentáře

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1380 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.

MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. §1–117*. Praha: Leges, 2013. 720 s.

MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. §419–654*. Praha: Leges, 2014. 1264 s.

MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/1. §655–793*. Praha: Leges, 2016. 2064 s.

MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. §694–975*. Praha: Leges, 2016. 2064 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1700 s.

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. 931 s.

Příspěvky ve sborníku

DÁVID, Radovan. Právní ochrana bydlení nesezdaných párů. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 7–14.

DOBEŠOVÁ, Lenka. Nesezdané soužití a dědění. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 15–23.

GROCHOVÁ, Martina. Manželství jako podmínka přístupu k právnímu rodičovství. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 42–56.

KONEČNÁ, Petra, PINKAVOVÁ, Zdenka. Majetkové poměry v nesezdaném soužití v porovnání s majetkovým společenstvím v manželství. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 76–87.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Nesezdané soužití v nové právní úpravě. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 88–102.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úvaha nad povinnostmi a právy nesezdaných rodičů a jejich dětí. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 142–161.

VINOPALOVÁ, Nikola. Právní ochrana rodinné domácnosti v případech nesezdaného soužití. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. (ed). *Dny práva 2015 – Days of law 2015, část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 186–199.

Odborné články

ELISCHER, David. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*, 2009, č.7.

FUGLINSZKY, Ádám. Hungarian Law and Practice of Civil Partnerships with Special regard to Same-sex Couples. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2017, vol.9, n.2, s.278–313.

GREGOROVÁ, Zdeňka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*, 1998, č.5, s.209.

HAMPLOVÁ, Dana. Nesezdané soužití – společné bydlení bez společné peněženky?. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2015, roč. 51, č.2, s. 261-278.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Harmonizace a unifikace rodinného práva v Evropě. *Právo a rodina*, 2003, roč. 4, č. 2, s. 1–2.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Recenze díla Schwenzer, I., Dimsey, M.: Model Family Code. From a Global Perspective. Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2006, 257 s. *Právník*, 2007, roč. 2007, č. 10, s. 1142–1145.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č.23–24, s.801.

KREIDL, Martin. Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití? *Sociální studia*, Brno: FSS MU, 2010, roč. 7, č. 4, s. 85-100.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, 2016, č.1, s.12.

SZEIBERT, Orsolya. How Cohabitants and Registered Partners Can or Cannot Be a Childs Legal Parents in Hungary with a Special View to the Pater Est Principle for Cohabitants. *The International Survey of Family Law*, 2011, s.211 – 220.

Internetové zdroje

KAPITÁNY, Balázs, MAKAY, Zsuzsanna. *Family Policies: Hungary* [online]. perfar.eu, 2014 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.perfar.eu/policy/family-children/hungary>>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství* [online]. pravni prostor.cz, 31. července 2015 [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>>.

KŘÍSTEK, Adam. *Rodičovská odpovědnost pod drobnohledem* [online]. epravo.cz, 2. června 2016 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpovednost-pod-drobnohledem-101467.html>>.

LÉKO, Kristián. *Předlužené dědictví je noční můra* [online]. cak.cz, 24. dubna 2017 [cit. 10. března 2018]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=17318>>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – II. díl, majetkové vztahy za trvání svazku*. pravni prostor.cz, 16. září 2015 [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <<http://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-ii-dil-majetkove-vztahy-za-trvani-svazku>>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – III. díl, bydlení*. pravni prostor.cz, 18. listopadu 2015 [cit. 26. února 2018]. Dostupné na

<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nezezdaneho-souziti-ii-dil-bydleni>>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Srovnání právní úpravy manželství a nezezdaného soužití – IV. díl, majetkové vypořádání*. pravniprostor.cz, 14. ledna 2016 [cit. 26. února 2018]. Dostupné na <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nezezdaneho-souziti-iv-dil-majetkove-vyporadani>>.

Judikatura

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. prosince 2007, *Emonet a další proti Švýcarsku*, č. 39051/03.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. března 2017, sp. zn. Pl. ÚS 36/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp. zn. IV. ÚS 2851/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I ÚS 987/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 3956/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2008, sp. zn. 32 Cdo 389/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. května 1998, sp. zn. 2 Cdon 374/97.

Rozsudek Okresního soudu v Jihlavě ze dne. 22. července 2015, č.j. 20 C 69/2015-23.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/ 1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č.110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Ostatní

Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (konsolidovaná verze) [online]. Ministerstvo Spravedlnosti ČR [cit. 25. března 2018]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950–2016 [online]. Český statistický úřad [cit. 1. 1. 2016]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2016>>.

SZEIBERT, Orsloya. *National Report: Hungary* [online]. ceflonline.net. 2015. Dostupné na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungary-IR.pdf>>.

Výkladový slovník rodinných listů. *Rodinné listy*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2013, č.9, s.24.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o nesezdaném soužití v českém právním řádu. Cílem práce je zhodnocení toho, v jakém právním postavení se nacházejí osoby žijící v nesezdaném soužití, dále posouzení, zda jim tato právní úprava poskytuje dostatečnou ochranu, a nakonec navržení, jakým směrem by se do budoucna mohla právní úprava nesezdaného soužití ubírat.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, úvodu a závěru. V první kapitole je vymezeno nesezdané soužití a další pojmy, které se s ním pojí a které jsou v dalších kapitolách práce užívány. Druhá kapitola je věnována právům a povinnostem, které plynou druhovi a družce z občanského zákoníku. Následující kapitola se zaměřuje na to, jak život v nesezdaném soužití ovlivňuje přístup druha a družky k právnímu rodičovství a to, jaké důsledky plynou pro nezletilé děti z toho, že se narodí nesezdaným rodičům. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na právo sociálního zabezpečení ve vztahu k nesezdanému soužití. Poslední kapitola obsahuje úvahy de lege ferenda.

Abstract

The thesis deals with the cohabitation in the Czech legal order. The aim of this thesis is firstly to assess the legal status of cohabitants, further to evaluate whether the Czech legal system offers cohabitants sufficient legal protection and lastly to propose how the legal regulation of cohabitation could look like in the future.

The thesis is divided into five chapters, it contains also an introduction and a conclusion. The first chapter defines cohabitation and other legal terms connected to cohabitation that are further used throughout the thesis. Second chapter deals with the rights and obligations of cohabitants that stem from the Czech civil code. Next chapter concentrates on the access of unmarried couples to legal parentage and the legal status of children whose parents are not married. The fourth chapter analyses the social security law in relation to unmarried couples. The last chapter deals with the possibilities of future regulation of cohabitation.

Klíčová slova

Nesezdané soužití, druh a družka, rodina, vyživovací povinnost, majetková práva, společné bydlení, dědění, rodičovství, děti, osvojení, rozchod, právo sociálního zabezpečení, Komise pro evropské rodinné právo, Model Family Code, Maďarsko.

Key words

Cohabitation, Cohabitees, Family, Maintenance, Property Rights, Common Dwelling, Inheritance, Parenthood, Children, Adoption, Social Security Law, Commission on European Family Law, Model Family Code, Hungary.